

bulletin 11

ab LISTOPAD 2010

akademický

*Mezinárodní
rok biodiverzity
se blíží ke konci.
Jeho průběh
v České republice
hodnotí příspěvek
na str. 10–13.*

FOTO: STANISLAVA KISELOVÁ, ARCHIV AUTORKY

CENY AKADEMIE VĚD 2010

Předseda Akademie věd České republiky prof. Jiří Drahoš předal 13. října 2010 *Ceny Akademie věd ČR*, které získávají vědci za mimořádné výsledky v oblasti vědy a výzkumu. V neorenesanční Lannově vile převzalo ocenění celkem devět badatelů či výzkumných týmů. „Vybírali jsme z takřka 50 návrhů. Šest cen jsme udělili v kategorii velkého vědeckého výzkumu a tři ceny v kategorii mladých vědeckých pracovníků do 35 let,“ uvedl prof. Jiří Drahoš. V první kategorii si *Cenu* odnesl např. autorský tým z Ústavu pro jazyk český AV ČR za edici nejstaršího úplného překladu bible, která představuje unikátní pramen pro studium vývoje českého jazyka a literatury. Mezi oceněnými mladými vědci zaujala např. dr. Eva Machová z Fyziologického ústavu AV ČR, která se ve svém výzkumu zabývala Alzheimerovou chorobou. *Ceny Akademie věd ČR* jsou udělovány od roku 2003 na návrh výběrové komise a po doporučení Akademické rady. Seznam všech oceněných naleznete na <http://abicko.avcr.cz>.

Obálka

Ceny Akademie věd 2010	2
Nové knihy	3
Spolupráce v srdci Evropy	4

Obsah, úvodník

1

Téma měsíce

Konference k první průběžné zprávě z Mezinárodního auditu VaVal v ČR	2
--	---

Událost

Setkání akademií V4: My nechceme pouze přežít	4
---	---

Věda a výzkum

Non multa, sed multum 3	6
Mezinárodní rok biodiverzity v ČR – rok jako každý jiný	10
Pražský týden experimentální biologie rostlin	14
Česko-japonské symposium	16
Medaile pro Takea Kishimota	18
Otevřený přístup k vědeckým informacím a politika otevřeného přístupu	19
Soudobé dějiny – média – politika	19
Média a věda: Proč ve zprávách není to, co v nich není	22
Akademická samospráva jako bazální předpoklad svobody vědeckého bádání	24

Obhajoby DSc.

Mezinárodní právo soukromé	26
----------------------------	----

21. zasedání Akademické rady AV ČR

27

Rozhovor

Život vědce ve vlnách vzpomínek 2	28
-----------------------------------	----

Portréty z Archivu

Josef Vítězslav Šimák	31
-----------------------	----

Tribuna

Obecná učení, akademická obec a společnost: Otázky bez odpovědí?	32
--	----

Knihy

Nejen o víně a vinařství v dějinách islámu	34
--	----

Akademická kavárna

Kolik tváří má Ukrajina?	36
--------------------------	----

Z Bruselu

Inovace hýbou Evropou – jakou roli hraje výzkum v nové inovační strategii?	38
--	----

Resumé

40

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

K uvedení nejbarevnějšího měsíce v roce nemohu pominout desátý ročník *Týdne vědy a techniky*, tentokrát nazvaného festivalem a uvedeného mottem Rozmanitost světa a života v něm. Není vlastně až tak důležité, kolik se za to desetiletí vystřídal návštěvníků akademických ústavů v rámci *Dnů otevřených dveří*, jež v říjnu 2000 navázaly na předcházející dva ročníky *Dnů vědy*. V dalších letech přibýlo množství přednášek, výstav, besed a prezentací. Bylo by ale zajímavé vědět, kolik studentů tato naše největší popularizační aktivita inspirovala k vědecké dráze a kolik lidí si odneslo skutečné povědomí, co vlastně Akademie věd znamená a co společnosti přináší. Před deseti lety se při této akci veřejnosti představila i chlouba budovy na Národní 3 – nově zrekonstruovaná dvorana sloužící Knihovně Akademie věd.

Musím se však také zmínit o výzvě, kterou do dalších let vyslal pracovní seminář *Vědci v exilu*, uspořádaný Kabinetem dějin vědy Ústavu pro soudobé dějiny spolu s Masarykovým ústavem a Archivem. Mimo jiné na něm zaznělo, že totalitní režimy znemožnily vědcům „dosáhnout“ na Nobelovy ceny (a nutno podotknout, že letošní vítěz soutěže Česká hlava – prof. Jan Svoboda – je jednou z takových „obětí“ komunismu!). Otázka je nasnadě: Vytváří dnešní společnost podmínky pro své potenciální nobelisty? Je vůbec společnost o vědě dobře informována, když i všechny ostatní země světa stále řeší otázku: Jak přibližovat vědu veřejnosti? (How to communicate science?). Mezinárodní *Týden vědy a techniky*, jehož se Česká republika stala už tradičně součástí, je jedním ze způsobů, jak společnost o kráse a užitečnosti vědy přesvědčit. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, fax: 221 403 356,
e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Adámková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: adamkova@ssc.cas.cz,
Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz,
fotografie Mgr. Stanislava Kyselová (skys), tel.: 221 403 332, e-mail: kyselova@ssc.cas.cz,
tajemnice redakce Bc. Markéta Pavlíková (MaP), tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz
Překlad resumé: Luděk Svoboda, John Novotný; jazyková korektura: Irena Vítková,
tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@ssc.cas.cz

Redakční rada: předseda – PhDr. Jiří Beneš; členové – RNDr. Antonín Fejfar, CSc., Ing. Pavol Ihnát, PhDr. Antonín Kostlán, CSc., prof. RNDr. Ing. Michal V. Marek, DrSc., doc. RNDr. Karel Oliva, Ph.D., Ing. Karel Pacner, doc. RNDr. Eva Zažimalová, CSc.

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová
Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz.
Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť. Za odborný obsah příspěvku ručí autor.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 4. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>.
AB 11/2010 vychází 16. listopadu 2010.

KONFERENCE K PRVNÍ PRŮBĚŽNÉ ZPRÁVĚ Z MEZINÁRODNÍHO AUDITU VaVal V ČR

V prostorách hotelu International v Brně se 23. září 2010 uskutečnila konference České fórum pro výzkum, vývoj a inovace 2010, kterou uspořádalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v rámci IPN Mezinárodní audit výzkumu, vývoje a inovací v ČR a implementace jeho výsledků do strategických dokumentů (Audit VaVal).

OBĚ FOTA: KARMIANA

Bea Mahieu (vlevo), Erik Arnold a Jitka Moravcová na konferenci České fórum pro výzkum, vývoj a inovace 2010

Cílem konference bylo předložit k veřejné diskusi metody a výsledky první části mezinárodního auditu systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR. Fórum představovalo jedinečnou možnost diskutovat s evropskými odborníky o metodách hodnocení výsledků výzkumu a vývoje u nás i jinde v Evropě. Shrnutí této konference a první průběžné zprávy z auditu systému VaVal v ČR a zásadní výstupy z ní včetně fotografií a prezentací naleznete na <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/ipn-pro-oblast-terciarniho-vzdelavani-vyzkumu-a-vyvoje/mezinarodni-audit-vedy-vyzkumu-a-inovaci/soubory-ke-stazeni>. Na této webové adrese je k dispozici i kompletní první průběžná zpráva.

Konferenci zahájila prof. Jitka Moravcová, hlavní odborná garantka a koordinátorka projektu, na jejíž vystoupení navázal první náměstek ministra školství Kryštof Hajn. Po jeho úvodním slově a přivítání všech přítomných následovaly příspěvky jednotlivých členů konsorcia pod vedením společnosti Technopolis Limited. Celým programem provázela moderátorská dvojice Aleš Vlček a Otakar Fojt. Konferenci zakončila diskuse účastníků se zástupci dodavatele auditu a hlavní odbornou garantkou projektu.

Mezinárodní audit výzkumu, vývoje a inovací v ČR, který je klíčovou součástí individuálního projektu národního řešeného MŠMT a z 85 % financovaného

evropským sociálním fondem, představil po třech měsících práce první výsledky. Konsorcium pěti zahraničních institucí, které podobné analýzy v minulosti realizovalo v několika zemích EU15 a které zajišťuje audit jako veřejnou zakázku pro MŠMT, prezentovalo kritickou analýzu struktury řízení a financování systému VaVal v ČR a identifikovalo potenciální problémy řízení spojené s rozložením kompetencí a analytickým zabezpečením RVVI a poskytovatelů.

Audit se věnoval analýze *Metodiky hodnocení výsledků*, která tvoří podstatnou část probíhající reformy celého systému VaVal. V posledních letech se v ČR uskutečňuje obtížná diskuse o přesunu veřejné podpory mezi segmenty VaVal, vědními obory a mezi vědeckými institucemi. *Metodika hodnocení 2010* zaváděná RVVI vede podle dodavatele auditu:

- k několikanásobnému navýšení prostředků v některých oborech a k obdobně dramatickým poklesům v oborech jiných bez racionálního zdůvodnění těchto kroků,
- k přímé konkurenci mezi jednotlivými obory vědní nástroji, které některé obory znevýhodňují (rozdělení na 10 oborů je nedostatečné),
- i v prvním roce přechodného období k zásadnímu ovlivnění 30 % finančních zdrojů univerzit a 80 % zdrojů Akademie věd.

Výsledkem první analytické zprávy projektu je konstatování, že současný systém financování VaVal v ČR se zcela vymyká ověřené zahraniční praxi. Aplikace stávající *Metodiky hodnocení výsledků* na rozdělení veřejné podpory výzkumným organizacím představuje velké riziko pro celý systém VaVal v ČR. Vzhledem k tomu, že rychlé a dramatické změny ve financování VaV jsou vzhledem k charakteru výzkumné činnosti obvykle spojeny s nevratnými a dlouhodobými dopady, mají být hluboce argumentačně podpořeny a široce zdůvodněny. V opačném případě jsou neslučitelné se zahraniční dobrou praxí. Závažným doporučením konsorcia je pozastavit aplikaci v současnosti používané *Metodiky hodnocení výsledků* do doby, než bude vypracován vhodnější systém. Tento závěr podporují i auditem identifikované rozpory mezi aplikací současné *Metodiky hodnocení výsledků* na

financování a vládními prioritami v oblasti aplikovaného výzkumu.

Důležitým výsledkem první fáze auditu je také bibliometrické mezinárodní srovnání citačního impaktu vědecké produkce z ČR podle hlavních 30 vědních oborů a institucí. Tato analýza je založena na oborově normalizovaných indikátorech a vychází z přiřazení adres desítek tisíc výstupů v databázi *Web of Science* jednotlivým vědním oborům a institucím v ČR. O tyto podklady se může kterýkoli orgán hodnotící kvalitu výzkumu v ČR včetně RVVI opřít při svém rozhodování a získat tak aspoň hrubý oborový přehled o výzkumném impaktu a produkci.

Prezentace první zprávy z mezinárodního auditu VaV v ČR se konala formou jednodenní otevřené konference uskutečněné 23. září 2010 v Brně. Do programu konference byly zařazeny jednak přehledové příspěvky autorů auditu, jednak hodnotící příspěvky z hlediska současných potřeb VaV v ČR.

Přednesené referáty přinesly tvrdá data o výkonnosti vědních oborů, strukturované srovnání se systémy VaVal v jiných zemích a příklady chybné aplikace hodnocení prováděných v ČR, která neodpovídá cílům reformy VaVal, jak byly při jejím zavedení formulovány. Diskuse za hojně účasti odborníků z pléna, které čítalo 150 účastníků, členů RVVI a představitelů vedení univerzit a ústavů akademie, se věnovala hlavně otázce dalšího postupu v situaci, kdy současná Metodika hodnocení neumožňuje efektivně realokovat veřejné zdroje, ale předchozí systém hodnocení je také v mnoha ohledech nevhodný. K tomuto závěru však zazněly také kritické hlasy, podle kterých je ve zprávě věnován poměrně malý prostor ještě částečně existujícímu systému institucionálního financování prostřednictvím výzkumných záměrů. Druhým často diskutovaným tématem byl vztah a srovnání výkonnosti Akademie věd a univerzit.

Hlavním závěrem diskuse bylo konstatování, že není účelné pokračovat v implementaci nedávno připravené modifikaci Metodiky hodnocení. Dělení na 10 oborů problémy současně používané *Metodiky hodnocení 2010* kvalitativně z principu neřeší. V Norsku či Spojeném království se používá oborů 30 až 60 a uvnitř oborů se používá kvalitativní hodnocení bibliometrických dat. S odkazem na analýzu relevantních systémů Rakouska a Norska, které omezují roční změny rozpočtů na úrovni dvou až pěti procent, byl jasně formulován imperativ provádět při takto vysoké míře nejistoty o správném postupu pouze velmi

pomalé změny ve financování jednotlivých oborů či institucí a v mezidobí vypracovat nový oborově specifický systém metodik hodnocení, který by vycházel z bibliometrických dat v oborech, kde je to vhodné, ale zároveň ve všech oborech využíval i odborného kvalitativního hodnocení.

Audit v dalším období nabídne detailní hodnocení vybraných vědeckých pracovišť základního a aplikovaného výzkumu, které dovolí srovnat jejich skutečnou „vzdálenost“ od nejlepších mezinárodních postupů s tím, jak byla tato pracoviště hodnocena místním systémem hodnocení. Dále se audit bude věnovat otázce jak připravit vhodnou metodiku hodnocení do budoucna (audit sám ale tyto metodiky nevyvine) a jak vyřešit přechodové období mezi současným stavem a budoucí mezinárodní praxí. Výsledky této části auditu by měly být k dispozici v březnu 2011.

Předpokládá se, že konsorcium ukončí kompletní audit v závěru roku 2011. Projektový tým pak bude mít za úkol ve spolupráci s dalšími institucemi připravit návrh implementace výsledků, závěrů a doporučení auditu do legislativní praxe a do hlavních strategických materiálů pro VaVal v ČR.

Článek byl převzat z webových stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kde jsou vystaveny ke stažení všechny prezentace z konference a další dokumenty vztahující se k projektu.

Zpráva projektového týmu

Konferenci zakončila bohatá diskuse se zástupci dodavatele auditu a hlavní odbornou garantkou projektu.

SETKÁNÍ AKADEMIÍ V4: MY NECHCEME POUZE PŘEŽÍT

OBĚ FOTA: LUDĚK SVOBODA, AKADEMICKÝ BULLETIN

Každoroční setkání vedení Akademií zemí České republiky, Polska, Slovenska a Maďarska, tzv. Visegrádské čtyřky, se v letošním roce konalo ve dnech 23.–24. září 2010 v konferenčním centru AV ČR v Třešti. K jednání byli letos přizváni též předsedové akademií věd Rakouska a Bulharska, předseda a výkonný ředitel ALLEA – federace evropských akademií, zástupce německé Společnosti Maxe Plancka a zástupce Evropského sdružení výzkumných a technologických organizací (EARTO).

Visegrádské akademie věd se již deset let snaží koordinovat svou vědní politiku jak na národní, tak na celoevropské úrovni. V úvodu dvoudenního zasedání účastníci diskutovali o finančním zabezpečení činnosti svých institucí a aktuálních změnách v organizaci vědy a výzkumu na národní úrovni i v rámci jednotlivých akademií. Téměř všichni zástupci nejvýznamnějších národních vědeckých institucí konstatovali stagnaci nebo pokles institucionální podpory. Citelně chybějí prostředky na inovace výzkumných infrastruktur. Nejdramatičtější pokles rozpočtu, téměř o 50 %, otřásá bulharskou

Akademií, která produkuje 60 % vědeckých výsledků v zemi. Rovněž na Slovensku mají být sníženy výdaje na celou oblast vědy a výzkumu. Polská akademie stojí před zavedením nového systému hodnocení vědy a výzkumu, a tudíž i před změnami rozdělování finanční podpory. Profesor Jiří Drahoš informoval o přepokládaném 3% poklesu rozpočtu AV ČR v příštím roce, který by neměl mít pro její činnost likvidační následky, ač zdůraznil: „My nechceme pouze přežít!“

Akademie ve středoevropské oblasti se s ohledem na sníženou finanční podporu snaží řídit výzkum co

nejefektivněji, hledat rovnováhu zdrojů financování, podporovat především špičkový výzkum a výrazně diferencovat odměňování. Velkou roli v tomto procesu hraje podpora mladých talentovaných vědců a vytváření podmínek pro přijímání odborníků ze zahraničí. Společnost Maxe Plancka podporuje cirkulaci mozků např. rozvíjením „programů partnerských skupin“ v mnoha evropských zemích, do nichž se zapojují domácí a hostující vědci. Zakládá přitom nové ústavy jak ve spolkových zemích Německa, tak v zahraničí.

Důležitá je spolupráce akademií s vysokými školami. Akademie nevnímají univerzity jako konkurenci, naopak, spolupráce s nimi je velice úspěšná a produktivní. Většina akademií s univerzitami vytváří společné laboratoře a týmy a na pracovištích akademií realizuje výzkum velké množství doktorandů. Akademie mohou s vysokými školami spojit síly především při budování a provozu velkých vědecko-výzkumných infrastruktur.

S cílem průběžně představovat vědecké výsledky publikované v národních jazycích zemí středoevropského a východoevropského regionu vydávají akademie Visegrádské čtyřky internetový *Středoevropský časopis společenských a humanitních věd*. Objem publikovaných abstrakt v angličtině na webových stránkách časopisu se významně rozrostl a nyní patří mezi nejvýznamnější zdroje vědeckých informací z tohoto regionu. Předseda AV ČR jménem všech přítomných poděkoval odstupujícímu předsedovi ediční rady Jacku Kornackému za jeho dlouholetou úspěšnou činnost.

Maďarská a Polská akademie věd se podílejí na intenzivních přípravách svých vlád na předsednictví Radě Evropské unie. Tak jako v době českého předsednictví je připravován i program zaměřený na rozvoj vědy a výzkumu. Maďarsko se hodlá zaměřit na problematiku ochrany podzemních a povrchových vod, zajištění výživy a s tím související výzkum klimatu. Velkou váhu přikládá regionální spolupráci v Podunají. Maďarsko spolu s UNESCO chce dát Světovému vědeckému fóru skutečně globální rozměr a ob jeden rok toto vrcholné setkání pořádat i na jiných kontinentech.

Polsko spolu s Francií připravuje několik aktivit k oslavě stého výročí udělení Nobelovy ceny za chemii Marie Curie-Sklodowské. Polské předsednictví se soustředí na využití intelektuálních zdrojů, stimulaci růstu intelektuálního kapitálu EU a na lepší koordinaci a integraci v rámci Evropského výzkumného prostoru.

Jüri Engelbrecht, předseda ALLEA, ale i další účastníci hovořili o záměru vytvořit mezinárodní

sdružení mladých vědců Young Academy, které by na různých úrovních jednání zastupovalo hlas nové generace evropských vědců. Letos např. byli poprvé mladí vědci přizváni na letní zasedání Světového ekonomického fóra v čínském Tchien-ťinu (Tianjin). Všeobecné přesvědčení o tom, že by toto mohlo být zajištěno pouze založením nové panevropské organizace, zatím v našich akademiích nepanuje. O tom, že akademie chtějí vytvářet co nejlepší podmínky pro mladé vědce a poskytovat prostor pro diskusi o formování vědní politiky, aby se do ní mohlo promítnout i jejich hledisko, panuje shoda.

Ostatně v Třešti byla mladá generace vědců přítomna po celou dobu zasedání. V závěrečný den předsedové visegrádských akademií již tradičně ocenili čtyři špičkové mladé vědce, tentokrát z oblasti materiálového výzkumu. Letošní laureáti Imre Miklós Szilágyi, Bartłomiej Dyniewicz, Peter Vršanský a Ondřej Podrazký na zasedání představili výsledky svého výzkumu a sklídili potlesk.

Vrcholní představitelé Akademií věd Visegrádské čtyřky, Jiří Drahoš, József Pálinkás, Michal Kleiber a Eva Majková, vydali na závěr společné prohlášení k posílení Evropského výzkumného prostoru. Mimo jiné kladou důraz na přípravu 8. rámcového programu a na kohezní politiku EU, které by měly umožnit expanzi kapacit výzkumu a vývoje do všech členských států, aby byl skutečně využit jejich intelektuální potenciál. Žádají o prioritní podporu stávajících a nově zakládaných center excelence tak, aby se jednotlivé evropské regiony rozvíjely rovnoměrně. Národní vlády jsou vybízeny, aby jejich politika soustavně podporovala udržitelný inovační cyklus a základní výzkum všech vědních disciplín.

ROBERT ZIKA,
Odbor zahraniční spolupráce KAV ČR

Předsedové Akademií V4 tradičně oceňují špičkové mladé vědce.
Zleva: Bartłomiej Dyniewicz, Jiří Drahoš, Fedor Gömöry a József Pálinkás.

NON MULTA, SED MULTUM 3

Humanitní vědy v České republice 1990–2010

Třetí, závěrečné pokračování příspěvku místopředsedy Akademie věd ČR prof. Jaroslava Pánka (Historický ústav AV ČR) o výsledcích humanitních věd v uplynulém dvacetiletí, který autor na konci června přednesl na kongresu Společnosti pro vědy a umění.

Dějiny umění mají svou centrální základnu s bohatou dokumentací v Ústavu dějin umění AV ČR. Současně se tento obor rozvíjí na univerzitních pracovištích, v galeriích a muzeích, zejména v Národní galerii v Praze, jejíž katalogy mají příležitost spolu s výměnnými výstavami proniknout do zahraničí a ovlivnit tamní znalost českého kulturního dědictví. Historici umění dosáhli pozoruhodných výsledků v moderní interpretaci středověkého, renesančního, barokního i moderního umění. Specifickým směrem výzkumu se stalo manýristické umění a kulturní ovzduší na dvoře Rudolfa II. jako výraz jedné z velkých epoch evropského kulturního vývoje. Výstavní katalogy a publikace věnované tomuto tématu zařadily rudolfínskou Prahu mezi význačné kulturní metropole a získaly světový ohlas.

Nejdůležitějším výsledkem celého oboru se ovšem stalo dovršení monumentálního díla *Dějiny českého výtvarného umění*, které zahrnuje vývoj všech projevů a forem umělecké tvorby od pravěku až do roku 2000. Je to výkon plně srovnatelný s velkými kunsthistorickými syntézami jiných evropských zemí a bezpochyby jeden z nejcennějších výsledků českých humanitních věd posledního čtvrtstoletí. Vzhledem k rozsahu a kvalitě shromážděné ikonografie se toto dílo – vydané pouze v češtině – stává částečně dostupným i zahraniční odborné veřejnosti.

Jazykověda je sice výrazně vázána na národní jazyky, to však neznamená její izolaci do rámce národních států, spíše naopak. V současné době probíhá práce na *Evropském jazykovém atlase*, *Atlas Linguarum Europae – A Linguistic Atlas of Europe*, jehož úkolem je zmapovat základní jazykové diference v rámci našeho kontinentu. Na atlasu spolupracuje asi 40 národních komisí z většiny evropských států, které vycházejí z bádání o jednotlivých jazycích. Čeští lingvisté jsou schopni vnést i do tohoto projektu nemalý vklad, neboť v uplynulých dvaceti letech dospěli ke zvládnutí mimořádných děl, která jsou východiskem jak pro poznání vývoje češtiny, tak i pro celoevropské komparace.

Na pražské filozofické fakultě vznikl pod vedením Františka Čermáka monumentální *Český jazykový korpus*, který v elektronické podobě dokumentuje

stav a vývoj současného českého jazyka a dnes již obsahuje více než miliardu slov a stává se východiskem pro komplexní synchronní a částečně i diachronní výzkum českého jazyka. Jde o převratný jev v české lingvistice, neboť místo dílčích a nahodilých sběrů materiálu je zde shromážděno a k nejrůznějším analýzám připraveno obrovské množství dokladů a kontextů jazykové praxe v podobě psané, mluvené i historické. Z této základny, jedné z největších svého druhu na světě, vyrostla nejen řada monografií, ale i tři frekvenční slovníky, gramatika a perspektivně by měl vzniknout i nový velký slovník češtiny. Živý mezinárodní zájem vzbuzuje nejnovější větev Českého národního korpusu, nazvaná *InterCorp*, tj. korpus asi dvaceti překladových jazyků ve vztahu k češtině. Z pražské filozofické fakulty vyšel rovněž mohutný *Slovník české idiomatiky a frazeologie*, který přináší relativně úplný popis současné české frazeologie a předkládá desetitisíce hesel se synonymy, příklady a překlady do čtyř jazyků. Naproti tomu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity vznikl *Encyklopedický slovník češtiny* (2002), významný příspěvek české jazykovědy k teoretickému myšlení o jazyce, který obo-

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULETIN

hacuje nejen světovou lingvistiku, ale též antropologii a další humanitní obory. Stejně jako Český národní korpus, původně inspirovaný z Anglie, také publikační výsledky v oboru teorie a metodologie se stávají předmětem mezinárodní pozornosti a komparativní součinnosti.

V Ústavu pro jazyk český AV ČR vznikl mohutný pětisvazkový *Český jazykový atlas*, který završil výzkumy prováděné od šedesátých let několika generacemi dialektologů. Je to vrcholné dílo vystihující v kartografické a komentované podobě zeměpisnou rozrůzněnost češtiny, její slovní zásoby, tvarosloví, hláskosloví a skladby. Vzhledem k tomu, že je zde zachycena nářeční diferenciaci našeho území v době, kdy v důsledku migrací a působení hromadných sdělovacích prostředků postupně mizí regionální rozdíly, jde o velmi závažný příspěvek k poznání české jazykové kultury.

Zatímco v dialektologii a dokumentaci současného jazyka bylo dosaženo vynikajících výsledků, diachronní výzkum českého jazyka se věnoval přípravě lexikálních děl, která dosud chybějí, ačkoli pokročilejší národy jimi již delší čas disponují. Velký *Staročeský slovník*, jenž předkládá slovní zásobu středověké češtiny a který založil už v roce 1903 Jan Gebauer, vycházel v tištěné podobě tak pomalu, že bylo třeba přikročit k urychlenému elektronickému zpracování; slovník humanistické a barokní češtiny je bohužel zatím v nedohlednu. Naproti tomu se podařilo dokončit *Slovník jazyka staroslověnského – Lexicon linguae palaeoslovenicae* (1966–1997), což je epochální výkon české jazykovědné slavistiky, na nějž od roku 2008 navazuje péčí Slovanského ústavu AV ČR vydávání *Řecko-staroslověnského indexu – Index verborum graeco-*

palaeoslovenicus. Tato díla mají zásadní význam pro celosvětové bádání v oborech slavistiky a byzantologie. Úspěšně pokračuje rovněž dlouhodobý úkol českých klasických filologů v Kabinetu pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR *Slovník středověké latiny v českých zemích – Lexicon Latinitatis medii aevi Bohemorum*; vychází od roku 1977 a je součástí mezinárodního projektu evropských středolatiných slovníků, vedeného Mezinárodní akademickou unií. Tato zásadní jazyková a encyklopedická pomůcka, která již dospěla k písmenu M, zpracovává slovní zásobu latinských literárních i jiných památek (některé z nich vycházejí v knižnici *Fontes latini Bohemorum*) a stává se jedním z klíčů k porozumění středověkým východiskům naší kultury.

Nového rozmachu se dočkal komplexní výzkum jazyků, jež se na našem území uplatňovaly ve středověku a raném novověku. Mezioborového studia, které propojuje klasická studia, obecnou a srovnávací jazykovědu, bohemistiku, slavistiku, germanistiku, ale také anglistiku a romanistiku, se poprvé v tomto rozsahu chopilo *Středisko pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních* na brněnské filozofické fakultě s cílem nově osvětlit jazykově literární kořeny současné civilizace. Jedním z výsledků široce koncipovaného lingvisticko-literárněvědného výzkumu je syntéza *Die lateinische Literatur des Mittelalters in Böhmen* (2007) z pera Jany Nechutové, která se rovněž ujala ediční práce na přípravě k vydání latinských děl Jana Husa v prestižním belgickém nakladatelství Brepols. Na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci se zásluhou Libuše Spáčilové rozvíjí lingvistická a historická analýza novohornoněmeckých textů, jež vznikly v moravském prostředí na přelomu středověku a novověku. Spolu se studiem a vydáváním německých literárních památek starší i moderní doby se postupně vytvářejí vědecké předpoklady k tomu, aby byl do kulturních dějin českých zemí a střední Evropy patřičně začleněn tvůrčí odkaz všech etnik, jež v uplynulém tisíciletí žila nebo žijí na našem území.

Při studiu současného jazykového vývoje pokročilo rovněž zpracování proměn češtiny v důsledku přijímání výpůjček z cizích jazyků, především z angličtiny. Ostatně též práce na poli anglické lingvistiky dosáhla cenných výsledků při přípravě monolingválních a dvojjazyčných (anglicko-českých) počítačových korpusů a při zpracování mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny. I když v tomto směru česká věda může pouze sledovat obecné trendy světového vývoje, integruje se do mezinárodního dění v oboru a je schopna poskytovat kvalitní nástroje ke vzdělávání v dnes nejdůležitějším nástroji světové komunikace. Obecně zajímavých výsledků dosahuje také jazykovědná slavisti-

ka a orientalistika, především na pražské filozofické fakultě, o čemž svědčí vydávání mezinárodních časopisů *Pandanus* pro indologii a *Mongolo-Tibetica Pragensia*. Vzhledem k obtížné, ale postupně se prosazující emancipaci romského etnika v Evropě má velký význam od roku 1990 ustavení romistiky jako vědeckého a pedagogického oboru, na němž se podílela světově uznávaná specialista Milena Hübschmannová.

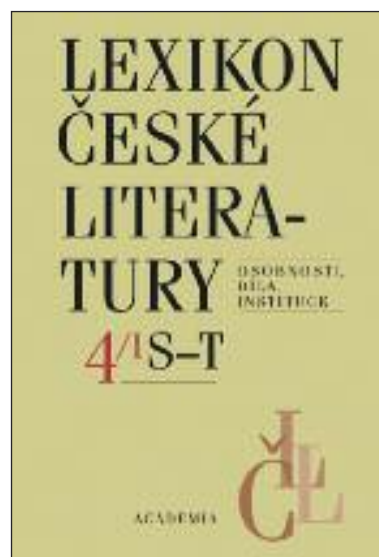
Česká literární věda, která má své centrum v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, dosáhla v posledních několika letech dvou vynikajících výsledků. Završila mohutný sedmisvazkový *Lexikon české literatury*, který podává kriticky zhodnocenou materii o osobnostech, dílech a institucích českého písemnictví; tento lexikon je naprosto nepostradatelnou pomůckou pro veškeré bohemikální bádání doma i v zahraničí. Současně vzniklo pod vedením Pavla Janouška čtyřsvazkové dílo o poválečné české literatuře, které je prvním pokusem o syntézu této části novodobých kulturních dějin. Vzápětí však začalo vycházet za redakce Vladimíra Papouška nové zpracování dějin české literatury 20. století, pojaté na principu synchronního střetávání textů a proměn literární řeči. Lze tedy očekávat alternativní výklady týchž klíčových jevů kulturního vývoje. Informace o dějinách české literatury se sice dostávají zahraničním zájemcům také prostřednictvím souhrnů v západních jazycích (naposledy zásluhou Jiřího Holého), avšak nejdůležitější nové výsledky jsou publikovány česky. Tím významnější je činnost Ústavu pro českou literaturu AV ČR jako organizátora kongresů zahraničních bohemistů (v pětiletých intervalech), kteří se jako badatelé nebo jako překladatelé zabývají českou literaturou. Právě jejich prostřednictvím jsou nové poznatky předávány světu.

Čeští vědci se samozřejmě věnují také zahraničním literaturám, tradičně především slovanským. Ku-

příkladu péči Slovanského ústavu AV ČR se dostává velké pozornosti slovansko-německým literárním vztahům, pro jejichž studium byl založen časopis *Germanoslavica*, ale také nejstarším slovanským památkám na českém území (v prvoedici česko-církevněslovanských homilií od Václava Konzala) a svěbytnému písemnictví ruské emigrace v meziválečném Československu. Všechny tyto publikace mají značný dopad jak ve slovanských, tak i v německy mluvících zemích.

Na vynikající úroveň se dostala literární anglistika na pražské filozofické fakultě, která spolupracuje s předními univerzitami ve Spojeném království, Irsku a USA. Eminentním tématem českého výzkumu se stalo dílo Williama Shakespeara, jehož znalec Martin Hilský završil kompletní překlad Shakespearova díla doprovázený rozsáhlými kritickými studiemi. Všeobecné uznání tohoto interpretačního výkonu, oceněného též udělením Řádu Britského impéria, dokládá skutečnost, že pražskému Ústavu anglofonních literatur a kultur bylo svěřeno uspořádání Světového shakespeareovského kongresu v roce 2011. Existují i další směry bádání, z nichž si zaslouží zmínku alespoň výzkum irské literatury, divadla a kulturní historie při pražském *Centre for Irish Studies*. Toto centrum, které s podporou irské vlády vybudovalo jednu z největších oborových knihoven na evropském kontinentu, již zorganizovalo konferenci Mezinárodní asociace pro studium irských literatur IASIL (2005) a prestižní *Mezinárodní sympozium o díle Jamese Joyce* (2009). Výzkum samozřejmě probíhá i v literaturách germánských, románských a orientálních, avšak zejména úspěšné prosazení ve vysoce kompetitivní anglofonní oblasti dává špičkám české literární vědy dobré vysvědčení.

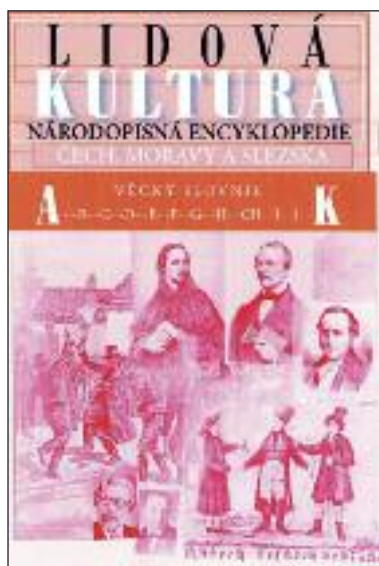
Etnologie má vedle univerzitních kateder a muzeí badatelské zázemí především v Etnologickém ústavu AV ČR. Vrcholným dílem, které zde vzniklo v součinnosti s Ústavem evropské etnologie na brněnské filozo-

fické fakultě, je velká třísvazková encyklopedie *Lidová kultura*, která podává souhrn poznatků o národopisu Čech, Moravy a Slezska. Dalším významným výsledkem se stalo kartografické zpracování vybraných stránek lidové kultury a dějin osídlení (zejména též židovského) na českém území. Vysoce aktuální výzkum se značným mezinárodním dopadem představují publikace o českých menšinách v zahraničí a zvláště o nově se utvářejících komunitách Romů, Vietnamců a dalších národností v České republice. Z povahy této disciplíny vyplývá, že takřka všechny interetnické výzkumy mají mezinárodní dopad a dotýkají se stěžejních sociálních problémů současné společnosti, která od přelomu 20. a 21. století prožívá velké migrační a strukturální proměny osídlení starého kontinentu. Problémy etnické rozrůzněnosti a soužití se zabývají rovněž etnologové z pražské filozofické fakulty, kteří se – kromě dalších témat jako Lužičtí Srbové či etnologie práva – významně podíleli na výzkumu romských osad na východním Slovensku, přičemž se Milena Hübschmannová zasloužila o interpretaci struktury romské rodiny.

Skončeme muzikologií, jedním z nemnoha humanitních oborů, které nenarážejí na větší jazykové a teritoriální bariéry. Interpretace díla Antonína Dvořáka, Leoše Janáčka, Bohuslava Martinů a v poslední době i Bedřicha Smetany, stejně jako příprava souborných kritických edicí jejich díla vzbuzuje mezinárodní zájem o spolupráci již námětem samým. Celková situace tohoto oboru se však změnila tím, že zmizely zábrany při zpracování církevní a náboženské tematiky, a proto se mohlo rozvinout rovněž bádání o starším liturgickém zpěvu, o gregoriánském chorálu a vokální polyfonii, které se stává – v sepětí s obecnými církevními dějinami a historií hudebního divadla – jedním z klíčů k pochopení evropské duchovní kultury.

Co říci závěrem této stručné obhlídky vybraných výsledků českého humanitního bádání? Při pohledu na tisíce publikačních položek, jež každoročně přibývají do bibliografie humanitních disciplín, může vnější pozorovatel propadnout pocitu beznaděje nad stále se prohlubující atomizací výzkumu. Toto zjištění našťastí vystihuje pouze jednu stránku vývoje. Druhou, radostnější stranou téže mince je silící snaha o syntetické nebo encyklopedické zvládnutí narůstajících poznatků. Zejména v archeologii a starších dějinách, české historiografii a biografickém bádání, literární historii, dějinách umění a etnologii v posledních několika letech vznikla, byla zahájena nebo i dokončena mohutná mnohasvazková díla, která shrnují jinak nezvládnutelné množství dílčích poznatků do přehledné a obecně využitelné podoby. Nevýhodou těchto velkých děl je skutečnost, že zpravidla zůstávají pouze v češtině. Jenom nemnoho mimořádně významných monografií se podařilo vydat v zahraničí, a to převážně

v němčině. Do angličtiny jsou překládány leckdy jen stručné přehledy, někdy navíc zastaralé nebo zatížené kompilativním přístupem autorů. Vedle nich samozřejmě vycházejí v zahraničí též jednotlivé monografie a články se zcela novými poznatky, ty však s velkou pravděpodobností utonou v záplavě specializovaných knih a časopiseckých příspěvků, otištěných v evropských a amerických periodikách.

V tomto rozporu spočívá jeden z paradoxů českých humanitních disciplín. Nejsou tak slabé, aby neměly světu co nabídnout. Zpravidla však nemají dostatek sil k tomu, aby to učinily v jazycích všeobecně srozumitelných, takže jejich hlas zůstává o hodně slabší než působení prací vznikajících v zahraničí. Situace však není bezvýchodná, neboť se mění v důsledku dlouhodobé otevřenosti českého vědeckého prostředí vůči mezinárodní spolupráci. Pokud by se projevila také cílená podpora při vydávání nejčinnějších výsledků českého humanitního bádání v prestižních západních nakladatelstvích, mohly by české humanitní vědy v budoucnosti najít ve světě daleko lepší uplatnění.

Výše uvedený článek by nemohl v této podobě vzniknout bez vstřícné součinnosti kolegů z mnoha institucí, kteří mi poskytli faktografické podklady a velmi cenné komentáře. Jsou to vesměs významní znalci svých oborů: Ladislav Bareš, Jiří Beneš, Marie Bláhová, Jakub Čapek, František Čermák, Jan Čermák, Jarmila Gabrielová, Milan Hlavačka, Zdeněk Jirásek, Jiří Kocian, Lubomír Konečný, Lucie Kostrbová, Josef Krob, Martin Kuna, Miroslav Kunštát, Jiří Lach, Eva Mrhačová, Jiří Mikulec, Jiří Musil, Milan Myška, Jana Nechutová, Karel Oliva, Ondřej Pilný, Svatava Raková, Eva Semotanová, Ivan Šedivý, Oldřich Tůma, Helena Ulbrechtová, Svatava Urbanová, Jaroslav Vacek, Petr Vorel a František Vrhel. Všem jim upřímně děkuji za podporu.

JAROSLAV PÁNEK,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

MEZINÁRODNÍ ROK BIODIVERZITY V ČR

2010 International Year of Biodiversity

– ROK JAKO KAŽDÝ JINÝ

Evropská unie si před devíti lety stanovila rok 2010 jako metu pro zastavení úbytku biodiverzity v Evropě a zmírnění jejich ztrát na celém světě. Ambiciózní cíl se ale naplnit nepodařilo. Už od světového summitu v Rio de Janeiro v roce 1992 se o biodiverzitě hodně a krásně mluví, ale tou měrou se pojem biodiverzita stává vyprázdněným klišé. Značkou „eko“ nebo „bio“ se např. honosí i výrobky, u kterých bychom to věru nečekali. Ve svém příspěvku se zaměřím na výzkum biodiverzity v naší vlasti a důvody neúspěchu v úsilí o její zachování.

Existuje u nás výzkum biodiverzity?

V naší republice neexistuje instituce, která se zaměřuje na výzkum biodiverzity. To by nutně nemuselo vadit, je však nápadné, jak je výzkum roztržštěn a jak se dokonce schovává pod různá krycí jména. V Česku fungují různá uskupení, která biodiverzitu chrání či spravují. Četná uskupení její složky přímo vlastní a manipulují s nimi (např. lesy). Vlastní výzkum je ovšem rozptýlen po různých akademických institucích, univerzitách, nevládních organizacích a rezortních pracovištích. Česká Bioplatforma, kterou administruje Botanický ústav AV ČR, neformálně sdružuje klíčové hráče na tomto poli a vstupuje s jejich pomocí do důležitých jednání. Příkladem je v poslední době projednávaný *Národní lesnický program pro období do roku 2013* (viz www.uhul.cz/hlp_forum). Aktivity jednotlivých účastníků se tím propojují, finančně a organizačně ovšem zůstávají vzájemně nezávislé.

Jednu dobu bylo možné na slovo biodiverzita získat i výraznou podporu z grantových agentur, než přišlo do módy raději zkoumat globální změny. Vzniklo tak Centrum pro výzkum biodiverzity, které je jedním z Center základního výzkumu MŠMT ČR. Spojuje špičková pra-

coviště univerzit a akademie věd (Biologické centrum AV ČR, Botanický ústav AV ČR, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod a Výzkumný ústav rybářský a hydrobiologický, Ústav biologie obratlovců AV ČR, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR, Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR). Například kolegové věnující se rostlinným invazím se podílejí i na vytváření legislativních norem. Ve spolupráci s historiky, paleobotaniky a vegetačními ekology v Botanickém ústavu objevujeme tajgu na Dokesku, která tu přežívá zřejmě od glaciálu spolu se vzácnými rostlinnými druhy (viz *AB 5/2010*). Za oblast aplikovaného výzkumu jmenujme výzkum v gesci ÚSBE AV ČR, který se zabývá významem vegetace pro jímání oxidu uhličitého a tím i pro snížení následků globálních klimatických změn (projekt *CzechCarbo*).

Tlak na okamžité uplatnění vědeckých výsledků do praxe roste a bohužel se stále hodně lidí, kteří rozhodují o penězích na český výzkum, snad prostoduše domnívá, že základní výzkum biodiverzity je v Evropě uzavřen inventarizací a popř. monitoringem (např. sledováním druhů i stanovišť ve smyslu systému *Natura 2000*). Dokumentovat natrvalo lze pouze však to, co se nevyvíjí. Příroda ale přece taková není a sílící invaze nepůvodních organismů a naopak úbytky těch vzácných, vázaných na mizející nebo degradující přirozená společenstva, to jen potvrzují. Inventarizace a monitoring druhů a biotopů je tedy potřeba, jen je nutné sjednotit množství nejrůznějších výstupů a propojit je s praxí (tj. ochranou přírody a managementem krajiny). Na našem území se momentálně uskutečňují dva větší monitorovací projekty, a sice na lesní půdě – *Národní inventarizace lesů* (zajišťuje Ústav pro hospodářskou úpravu lesů; viz www.uhul.cz) a unikátní systém pokrývající reprezentativně území celého státu provozovaný IFER s cílem nabídnout měřitelné výstupy pro splnění mezinárodních závazků mj. na ochranu biodiverzity (projekt *CzechTerra*).

Dospělý jedinec kozlíčka mramorového – *Saperda scalaris* (Linnaeus, 1758) – vázaného na mrtvé dřevo listnatých stromů

Imago soumráčka jitrocelového – *Carterocephalus palaemon* (Pallas, 1771). Dosud neohrožený motýl žijící na vlhkých údolních loukách.

...a v Evropě?

Nutnost sladění metodik a výstupů projektů na ochranu biodiverzity a trvale udržitelné obhospodařování krajiny si uvědomuje i Evropská unie. Podporuje proto integrující projekty jako *EBONE*, *EuMon*, *ALARM*, *BioDiversa*, *BioStrat* apod. Jedině koordinovaným postupem totiž můžeme interpretovat výsledky z výzkumných ploch s ohledem na dopady budoucích změn na větší ploše a hlavně v tak dynamickém systému.

Na evropské úrovni ještě zůstaňme. Již dlouho funguje Evropská platforma pro strategii výzkumu biodiverzity (EPBRS), která na úbytek biodiverzity upozorňuje a vydává pravidelně doporučení v souvislosti s předsednictvím EU jednotlivých zemí, které si vezmou vždy nějaký okruh za své. V době našeho předsednictví jím byla např. podpora taxonomického výzkumu v druhově bohatých zemích pro poznání biodiverzity (viz doporučení na www.epbrs.org/event/show/21), kterou zaštiťoval Botanický ústav AV ČR. Letos na podzim se chystá inovativní setkání umělců, filozofů, politiků a vědců k diskusi nad pozitivními vizemi biodiverzity, protože přemíra negativních zpráv působí demotivačně. V poslední době odborníci také pracují na období panelu IPCC, který by se ovšem místo klimatu celostně zabýval biodiverzitou (Mezivládní panel pro biodiverzitu a ekosystémové služby IPBES).

Co způsobilo neúspěch při ochraně biodiverzity?

- Spíše než to, co biodiverzita je, vnímáme, co její existence přináší v podobě tzv. ekosystémových služeb a statků. Ty obsáhle shrnula mezinárodní skupina vědců v materiálu *Millenium Ecosystem Assessment* a přesvědčivě doložila, že zachování biodiverzity je

předpokladem např. v boji proti nedostatku pitné vody, chudobě a šíření chorob. Kromě vytváření zdravého životního prostředí nám biodiverzita nabízí zdroj obživy a celkový blahobyt (*welfare*). Nakonec se ekonomickou hodnotu biodiverzity pokusila zhodnotit studie TEEB (*The Economics of Ecosystems and Biodiversity*). Běžné, řekněme trochu diletantské chápání přírody se dokonce bez biodiverzity docela obejde, když např. stav přírody posuzuje intenzitou zeleně (množstvím chlorofylu). Dokonce je patrné, že biodiverzita vyvolává ve vyznavačích krátkozrakého pragmatismu určité pohoršení už proto, že většinu z ní přímo nelze ekonomicky využít. Navíc s rozmanitostí přírody souvisí i její známá schopnost dělat si, co chce, a ne to, co jí poručíme.

- Politici už dávno pochopili, že cíl zastavit úbytek biodiverzity do roku 2010 naplněn nebude, zejména právě kvůli nedostatkům na politické a strategické úrovni.
- Vědci stále zápasí s nedostatkem informací, znalostí a ukazatelů změn biodiverzity (např. biomasa mořského prostředí, přestože tvoří 90 % všeho živého na Zemi, je stále velká neznámá).
- Začlenění tématu biodiverzity do sektorálních politik je slabé (na tom se u nás pracuje např. u zmíněného NLP), stejně tak implementace souvisejících zákonů instrumentů (to je příklad u nás Evropské úmluvy o krajinně a směrnice *Water Framework Directive*, *Nitrate Directive* a *Soil Framework Directive*, dále využití environmentálních studií o dopadu staveb v krajinném plánování a v neposlední řadě Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin).
- Trvá nedostatek komunikace mezi environmentální výchovou a výzkumem, mezi legislativou a praxí, mezi výzkumem a ochranou přírody. Na poli legislativy je např. nápadné, jak je až bigotně přísná ochrana jedinců ve srovnání s benevolencí v ochraně lokalit, což odpovídá stupni poznání před vznikem biotopové a populační ekologie, tedy na konci předminulého století.

Co ohrožuje biodiverzitu a kdo jsou ti, co nemlčí?

Biodiverzita je křehké zboží. Evolučně vzniká pomalu, kdežto zaniká rychle. Člověk přetváří od nepaměti okolní biotopy narušováním potravních vazeb nebo bojem o prostor. Přírodní stanoviště (biotopy) jsou ohrožena fragmentací krajiny (z okrajovaných mokřadních luk např. postupně mizejí motýli vázaní na velké luční porosty), z nadužívání krajiny při neudržitelných způsobech jejího obhospodařování (poľní kultury jsou např. dotovány herbicidy a přemírou umělých hnojiv – výsledkem je

Krajina dlouhodobě a citlivě obhospodařovaná člověkem může představovat přírodní bohatství. Novosedlecko.

FOTO: TOMÁŠ ČERNÝ, ARCHIV AUTORA

úbytek druhů) a likvidací přírodních zdrojů (např. proložením těžebních limitů hrozí další devastace krajiny). Jsou v nebezpečí v souvislosti s přenosem nepůvodních invazních druhů (borovice vejmutovka vytlačující borovici lesní ze svých stanovišť), ilegálním obchodováním s ohroženými druhy, okyselováním oceánů a také poklesem pufrční schopnosti půd jímat oxid uhličitý, a tak snižovat následky skleníkového efektu (doložené z pohraničních hor), znečištěním a klimatickou změnou prokázanou v důsledku průmyslových aktivit posledního decénia. Současný nárůst lidské populace urychluje všechny tyto pochody, a tak se uvádí, že asi třetině posuzovaných druhů hrozí vyhynutí a v posledních 50 letech se zhoršil stav asi 60 % ekosystémů, přičemž travinná, mokřadní a pobřežní vegetace patří k nejohroženějším.

Nemlčet ještě nic neznamená; dobře víme, že rozčliovat se není program. Ale řečníky placené od hodiny projevu a úředníky placené od kila potištěného papíru nemá cenu započítávat. V současnosti na možná rizika ohrožení přírodních zdrojů upozorňují mnohé iniciativy (za všechny zmiřme u nás jen Veronica, Hnutí Duha, Arnika), část aktivit vzešlo i z akademických kruhů. Svěho času rozhýbalo veřejnou debatu *Stanovisko vědců a odborníků ke stavu lesů v ČR* (<http://lesy.drosera.cz>) a v poslední době se úspěšně rozvíjí skupina prosazující přírodě blízké postupy při obnově území po těžbě surovin a deponií materiálů horninového či nerostného původu (viz *Stanovisko vědců a dalších odborných pracovníků k problematice obnovy těžbou narušených území*; <http://www.calla.cz/piskovny/stanovisko>). Problematice vody se věnuje skupina kolem Hnutí Duha a Daphne, jejíž přívrženci mají před sebou ještě hodně práce v podobě témat, jako jsou retence vody v krajině, oživení toků, migrační překážky, znečištění vod, úpravy toků, revitalizace, říční plavba, adaptace na změnu klimatu, územní hájení a výstavba přehrad

a jezů. Při všech podobných akcích je prioritní práce s veřejností a osvěta, která se neobejde bez legislativního, ekonomického a sociálního rámce. Různých iniciativ orientujících se na ochranu biodiverzity je mnoho a nelze se jimi zde zabývat, ale jedno je jim společné: ani jedna by nemohla fungovat v nedemokratické společnosti, jejíž principy a dodržování zákonů hlídají další občanské iniciativy jako Transparency International, Oživení, Nesehnutí aj. S ochranou biodiverzity totiž takové organizace i přímo souvisejí, protože jsou např. schopny podávat servis občanům, kteří bojují např. za zachování kusu zeleně v místě svého bydliště. Za mnohými případy bývají skryty korupce a klientelismus ve státní správě i samosprávě.

Na prvním místě je krajina. Příklady od nás

Stále se mluví o nutnosti aplikovat výzkum v oblasti přírodních věd. Přitom máme obory, které přímo poznatky vědeckého bádání na poli ochrany přírody uvádějí do praxe. Jsou to např. ochranná biologie, restaurační ekologie (ekologie obnovy) a obor věnující se revitalizaci kontaminovaných prostor (fytoremediace). Protože míra nápravy vyžaduje často velkou akci, je možné tím vyřešit nezaměstnanost v místě provádění a využít také peněz ze strukturálních fondů EU nebo z operačních programů, zejména Ministerstva životního prostředí.

Uvedl jsem, že ČR stále nedostatečně implementovala předpoklady *Evropské úmluvy o krajině*, k níž se formálně hlásí už šest let. K čemu tato úmluva slouží, se dočtete na www.coe.int/t/e/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape. Úmluva ukládá povinnost vytvářet a realizovat ohleduplné a z hlediska charakteru krajiny udržitelné krajině politiky, a to za účasti veřejnosti a místních a regionálních úřadů, a dále pak zohledňovat charakter krajiny při sestavování politik územního rozvoje a např. úrbánního plánování nebo v environmentál-

ních programech zemědělství a vytvářet systém na ochranu, správu a plánování krajiny (tj. agro-environmentální programy, permakultura atd. s ohledem na ekologický, ekonomický a sociální pilíř). Úmluva si klade za cíl vymýtit neinformovanost organizací a úřadů o záměrech krajinné politiky a ustavit vhodný systém výchovy odborníků a školní vzdělávací soustavy o ochraně přírody a krajiny. To, co uplatňuje např. místní Agenda 21, k tomu úmluva přímo zavazuje: zapojení veřejnosti a místních orgánů do projektů krajinného plánování, a tím zajistit spolurozhodování o životním prostředí (tzv. komunitní plánování).

Stále u nás chybějí koncepční a plánovací nástroje, které by efektivně využívala státní správa se samosprávou územních celků. Myslím, že místo upřednostňování formalismu by prospěla větší informovanost, odbornost a koncepčnost v rozhodování úředníků i volených zástupců a revize některých jimi využívaných nástrojů s dopadem na krajinu jako např. ÚSES (Územní systém ekologické stability). Nutnost promítnout tyto nástroje do strategických dokumentů je nabíledni: máme zde Státní politiku životního prostředí ČR, Politiku územního rozvoje, Státní program environmentálního vzdělávání a výchovy a osvěty v ČR, Strategii ochrany biologické rozmanitosti, Státní program ochrany životního prostředí a mezi nimi není pojitko, nediskutuje se.

...a z Evropy

Klíčovými dokumenty pro ochranu přírody jsou v EU tzv. *Směrnice o stanovištích* a *Směrnice o ptácích*, podle kterých byly vymezovány plochy pro systém *Natura 2000* a ptačí oblasti. Odhlédneme-li od některých nedostatků tohoto pojetí (upřednostňování určitých biotopů či druhů na úkor jiných, nerovnoměrné pokrytí na národních úrovních v Evropě a v případě ČR i metodické zmatky v počátcích mapování), představuje tento systém víceméně funkční ochranu pro asi 17 % plochy evropského území. Společně s naplňováním rámcové směrnice o vodách a ekosystémového přístupu ve společné zemědělské politice se dají očekávat pozitivní dopady i na napojené ohrožené ekosystémy.

Podle úředníků v EU by síť *Natura 2000* měla představovat jakási zelená jádra přírody, ale chránit je třeba i okolní krajinu šetrnými postupy. Uvažuje se proto o podpoře dalších mechanismů a strategií pro ochranu biodiverzity jako podpora udržitelného rozvoje venkova. Měla by se vybudovat funkční síť zahrnující 86 % plochy EU obsahující přírodní biotopy (z nichž některé je třeba obnovit) a sloužící k plnění ekosystémových služeb (tzv. *green infrastructure* fungující na principu subsidiarity – delegování pravomocí na co možná nejnížší úroveň rozhodování). Protože právě úroveň ochrany biodiverzity na lokální a regionální úrovni je trvale podhodnocena, je cílem zahrnout také běžné občany do sledování biodiverzity. Takový cíl má např. program *Citizens Monitoring Biodiversity* (vyhlášený European Science Foundation), tj. propojit a aktualizovat databáze s daty o biodiverzitě s pomocí amatérských pozorovatelů a tyto údaje využít v sektorech s dopadem na biodiverzitu.

Výbor Evropského parlamentu pro životní prostředí má mnoho takových věcí na starosti.

Ze sektorálních politik se ochrana přírody dotýká zemědělství, rybářství, lesnictví, krajinného plánování, kooperace rozvoje a infrastruktury. Všude tam je potřeba se řídit podle procesů EIA nebo SEA – programů posuzujících zásahy do biodiverzity jako efektivního nástroje hájícího zájmy biodiverzity při územním plánování. EU chce prosadit platby za environmentální služby zahrnující externalitu a s principy „znečišťovatelé platí“, „ochrana přírody získává“ a „plné uhrazení nákladů“ (např. za vyloučení managementu v lesích nebo naopak dotace za kosení druhově bohatých luk). S tím souvisí zavedení „zelené“ daňové reformy zvyšující k přírodě čisté technologie nebo produkty (kauza kolem biopaliv ukazuje, jak těžká to je cesta).

Na závěr

Rokem biodiverzity samozřejmě nic nekončí, ani nezačíná, je to jen prostě téma, které lidi zajímá, protože se jich bytostně dotýká. Evropská unie tento rok navrhuje jako mezník pro měření změn biodiverzity a pro další cíle už se hledají ukazatele a vymýšlejí se vhodné politické nástroje na další desetiletí. Podobně jako u proklamované ochrany klimatu, ztráta biodiverzity je v mnoha případech neměnná, přitom zachovalé ekosystémy samy přispívají ke stabilitě klimatu; je to oboustranný vztah. Ukazuje se nakonec, že využitím přírodních procesů můžeme ušetřit nemalé prostředky např. při rekultivaci krajiny. Že bychom tím vyřešili ekonomickou krizi? ■

PETR PETŘÍK,
Botanický ústav AV ČR, v. v. i.

Jako první krok k celospolečenské diskusi nad ochranou biodiverzity v české krajině lze vnímat publikaci hnutí DUHA zabývající se územím ponechaným samovolnému vývoji. Publikace je k dispozici na webových stránkách hnutí DUHA.

PRAŽSKÝ TÝDEN EXPERIMENTÁLNÍ BIOLOGIE ROSTLIN

V zářijových dnech se Praha stala místem konání dvou významných oborových setkání. Ve dnech 14.–17. září se uskutečnila 12. konference experimentální biologie rostlin (12. KEBR), která se koná pravidelně jednou za tři roky ve významných centrech tohoto oboru v České a Slovenské republice a již se zúčastnilo 300 delegátů. Ve dnech 13.–14. září jí předcházela každoroční 8. konference doktorandů experimentální biologie rostlin za účasti 70 doktorandů. Obě setkání pořádala Česká společnost experimentální biologie rostlin (ČSEBR) spolu s dalšími institucemi.

V současné době globálních klimatických změn si nejen rostlinní biologové uvědomují, že rostliny jsou klíčem k řešení mnoha narůstajících globálních problémů naší civilizace. Obor zahrnující fyziologii rostlin se bouřlivým rozvojem biologických věd v 20. století natolik rozrostl, že bylo třeba rozšířit i jeho významové pojetí. V souladu s celosvětovým trendem je vnímán jako experimentální biologie rostlin. Stejnomený obor se i nadále velmi rychle rozvíjí. Směry dalšího vývoje jsou však jen obtížně předvídatelné, proto mají pravidelná oborová setkání nezastupitelný význam.

12. konference experimentální biologie rostlin byla průřezovým setkáním celé šíře oboru se zástupci všech domácích a slovenských oborových pracovišť. Příspěvky buněčné a vývojové biologie, genomiky, transkriptomiky a proteomiky, ale i více klasicky fyziologicky orientovaná témata hormonálních regulací růstu a vývoje rostlin, fotosyntetických procesů dokumentovaly současné trendy stále hlubšího porozumění a rozkrytí mechanismů, signálních drah a regulací fyziologických procesů u rostlin. Odborníci diskutovali i o tématech geneticky modifikovaných rostlin (GMR) a rostlinných biotechnologií, jež jsou aktuálním námětem nejen legislativy, ale především přinášejí nové, jinak nezískatelné možnosti pro zemědělství a mnoho průmyslových oborů včetně farmaceutického průmyslu a lékařského využití. V období globálních klimatických změn přispívá experimentální biologie rostlin k tomu, aby se rostliny lépe vyrovnávaly se stresovými faktory prostředí, což na konferenci zaznělo nejen v referátech věnovaných GMR, šlechtění, vodnímu provozu a minerální výživě rostlin, fyziologii stresu a interakcím rostlin s organismy. Před současným zemědělstvím stojí výzva, kterou může pomoci řešit právě experimentální biologie rostlin – a to uživit stále rychleji narůstající světovou populaci lidstva. Příspěvek biologie rostlin v zemědělství účastníci diskutovali v kontextu současného vývoje včetně moderních směrů precizního a integrovaného zemědělství a postavení mikrobiologických biotechnologií v produkční biologii rostlin. Debatovalo se

i o nedávno koncipovaných tématech, která se zaměřují na biofyzikální signály a optické vlastnosti rostlin s návazností na dálkový průzkum Země. Díky příspěvku biologie rostlin umíme nebo brzy budeme umět velkoplošně monitorovat nejen množství biomasy, typové či druhové složení, ale také fyziologický a zdravotní stav rostlin včetně rychlosti fotosyntézy. Závěrečným, zastřešujícím tématem konference se stala ekologická biologie rostlin a její přispění pro porozumění a řešení klimatických změn. Probíralo se např. působení zvýšené koncentrace CO₂ na rostliny, např. na fotosyntetizující sinice v oceánech, vliv klimatické změny na ekofyziologii lesních porostů, které představují nejvýznamnější zásobu uhlíku v biomase na pevninách.

Výjimečnost konference 12. KEBR byla dána i dalším důvodem – přestože hlavním jednacím jazykem

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

byla čeština nebo slovenština, účastnili se jí zástupci nejen ze všech významných domácích, slovenských, ale i z mnoha renomovaných institucí v Evropě a ze zámoří. Tradicí se zřejmě stane letošní novinka – jako řečníky jsme pozvali vynikající české a slovenské rostlinné biology, kteří se dlouhodobě a velmi úspěšně uplatňují na různých prestižních zahraničních vědeckých pracovištích. Jako zvaní řečníci přijeli kolegové nejen z Evropy, ale i z dalších kontinentů: František Baluška z univerzity v Bonnu, Eva Benková-Frimlová z univerzity v Ghentu, Petra Bulánková z Gregor Mendel Institute for Molecular Plant Biology ve Vídni, Stanislav Kopřiva z John Innes Centre v Norwichi, Ivan Gális z Max-Planckova institutu v Jeně, Kamil Růžička z univerzity v Helsinkách, Mary Beilby z univerzity v New South Walesu, Jan Marc z univerzity v Sydney, Jarmila Pittermann z University of California Santa Cruz, Stanislav Vitha z Texas A&M University v USA. Jsme potěšeni, že všichni oslovení hosté pozvání přijali, což jen dokládá význam setkání.

V rámci konference jsme pro mladé vědecké pracovníky uspořádali též soutěže, které jsou pojmenované na památku významných představitelů oboru. V soutěži o nejlepší přednášku mladých vědeckých pracovníků do 35 let (Cena doc. Milana Kutáčka) zvítězili Matyáš Fendrych z Ústavu experimentální botaniky

AV ČR (1. místo), Petr Kohout z katedry experimentální biologie rostlin (KEBR) PřF UK v Praze (2. místo) a Lukáš Synek z ÚEB AV ČR (3. místo). Cenu dr. Marie Luxové za nejlepší plakátové sdělení získali Renáta Balážová (katedra fyziologie rostlin PrF Univerzity Komenského v Bratislavě), Petra Jadrná (Výzkumný ústav rostlinné výroby), Hana Ševčíková a Stanislav Volsobě (KEBR PřF UK v Praze). Letošní rok přinesl ještě jednu novinku – vítězům nově přidružené konference doktorandů byla dána možnost prezentovat své vítězné přednášky i na plenárním zasedání konference. Tuto prestižní nabídku využily Pavlína Brettlová z ÚEB AV ČR, Martina Talianová z Biofyzikálního ústavu AV ČR v Brně (obě 1.–2. místo) a Katarína Mrázová z Centra regionu Haná pro biotechnologický a zemědělský výzkum Univerzity Palackého v Olomouci (3. místo).

Obě setkání experimentálních biologů rostlin již tradičně pořádala Česká společnost experimentální biologie rostlin (viz <http://www.csebr.cz>) ve spolupráci s pražskými i mimopražskými institucemi, především s katedrou experimentální biologie rostlin Přírodovědecké fakulty UK v Praze, která je zároveň současným sídlem ČSEBR. Obě konference se konaly v areálu České zemědělské univerzity (ČZU) v Praze za podpory katedry botaniky a fyziologie rostlin z Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů a Zemědělské společnosti při ČZU v Praze. Podstatnou měrou se na organizaci a úspěšnosti setkání podílel Výzkumný ústav rostlinné výroby, Ústav experimentální botaniky AV ČR a Botanický ústav AV ČR v Průhonicích. Průběh konference významně podpořili i sponzoři, jimž patří velké poděkování; generálního sponzorství se zhostila firma Roche; vydání sborníku podpořila firma Amos.

Není náhodou, že česká a slovenská škola fyziologie rostlin spolu úzce a samozřejmě spolupracují – obě se hlásí ke společnému nestorovi oboru – prof. Bohumilu Němcovi, rostlinnému biologovi světového významu, jemuž Přírodovědecká fakulta UK ve spolupráci s Českou společností experimentální biologie rostlin nechala zhotovit pamětní desku s bustou (viz *AB10/2010*).

Letošní setkání opět potvrdila, že jejich prospěšnost je pro vývoj oboru u nás nezastupitelná. V úvodníku *Bulletinu ČSEBR* předseda České společnosti experimentální biologie rostlin prof. Lubomír Nátr píše: „Tato konference je vynikající možností racionálně se seznámit se současnou úrovní rostlinné fyziologie u nás doma a navázat spolupráci, k níž bychom se možná někdy dostali oklikou přes jiný světadíl.“ Již nyní ČSEBR zve příznivce experimentální biologie rostlin na další – 13. konferenci, jejímž hostitelem bude v r. 2013 Univerzita P. J. Šafárika v Košicích na Slovensku. ■

JANA ALBRECHTOVÁ,

Česká společnost experimentální biologie rostlin,
Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze,
Botanický ústav AV ČR, v. v. i.

**Před současným
zemědělstvím
stojí výzva,
kterou může
experimentální
biologie rostlin
pomoci řešit.**

ČESKO-JAPON SYMPOSIUM

V reprezentativních prostorách liblického zámku zorganizoval Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR ve dnech 20.–21. září 2010 Czech-Japan Joint Symposium for Animal Reproduction s názvem From Gametes to Stem Cells.

Setkání utužilo letitou spolupráci mezi českými a japonskými vědci v oblasti zárodečných buněk a embryí, v oblasti kmenových buněk a hlavně klonování u skotu a prasat. Úvodní přednášku konference přednesl prof. Takeo Kishimoto, který je světovým odborníkem v oblasti zrání samičích zárodečných buněk a řízení buněčného cyklu.

Laboratoř prof. Takea Kishimota podstatnou měrou přispěla k porozumění aktivace Cdk1 kinázy a pochopení úlohy kontrolních bodů buněčného cyklu. Za vědecké výsledky a příkladnou péči o vědecké mládí a mezinárodní spolupráci byla prof. Kishimotovi udělena čestná oborová medaile Gregora Johanna Mendela, kterou v úvodní den symposia převzal z rukou prof. Heleny Illnerové. Více o symposiu i o prof. Kishimotovi mi prozradil vedoucí Sekce reprodukce a vývojové biologie savců, vedoucí Laboratoře buněčné regenerace a plasticity ÚŽFG AV ČR, a také hlavní organizátor symposia prof. **Jan Motlík**.

Spolupráce České republiky s Japonskem v oblasti živočišné fyziologie je letitá. Je tomu tak i v případě symposií, jako je to letošní?

Japonští kolegové zorganizovali konferenci na univerzitě v Kobe, která měla podobné zaměření, ale šlo o konferenci mezinárodní, takže českých vědců tam nebylo mnoho. Ale počet a hlavně kvalita společných publikací je rozhodně významná. Konference v liblickém zámku je svého druhu první, kdy do České republiky přijelo 25 renomovaných japonských vědců, kteří pracují zejména v oblasti reprodukce zvířat. Pro české vědce je rozhodně dobré vysvědčení, když dokážou jak svými prezentacemi, tak diskusemi naplnit program dvoustranné konference.

Právě v oblasti kmenových buněk přišel v roce 2006 japonský vědec prof. Shiny Yamanaka s převratným objevem – vytvořil první indukované pluripotentní kmenové buňky...

Tak jako narození ovce Dolly v Roslinu poprvé nezvratně prokázalo schopnost cytoplazmy savčího

oocytu reprogramovat jádro somatické buňky, dediferenciace somatických buněk po transfekci sadou transkripčních faktorů na univerzitě v Kjótu umožnilo vytvořit kmenovou buňku v podmínkách in vitro. Oba dva objevy zásadním způsobem ovlivnily pokrok ve vývojové biologii a nepochybně přiblížily možnost vytváření kmenových buněk „na míru“. Uplatnění těchto buněk v buněčné terapii je nepochybně otázkou blízké budoucnosti. Ale nebude to cesta přímočará, bude třeba úsilí mnoha světových laboratoří a klinik, aby bylo použítí buněk účinné a bezpečné.

Na posteru k letošní konferenci dominuje vedle liblického zámku také japonská hora Fuji san. Říká se o ní, že ji člověk spatří jen za odměnu. Měl jste vy to štěstí?

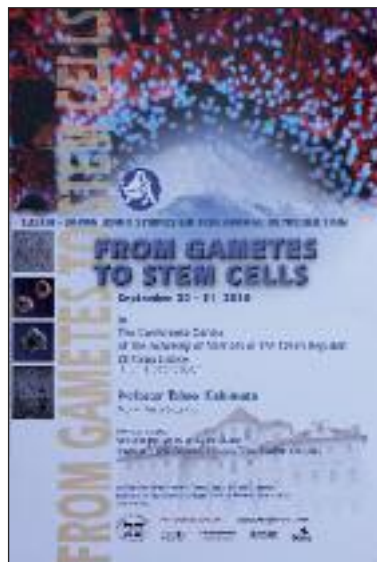
Vzpomínám si, že při mém prvním pobytu v Japonsku, v Tsukubě, ve vědeckém městě na sever od Tokia, jsme absolvovali velmi náročný experimentální program. Západ slunce za Fuji san byl pro mě vždycky tou největší vzpruhou. Bylo třeba vyjet až do posledního patra ústavu a vyběhnout na střešní terasu a obdi-

Hlavní organizátor symposia Jan Motlík spolupracuje s japonskými kolegy již řadu let.

FOTO ZDROJ: WWW.ESCAPESEKERS.BUOBSPOT.COM

vovat, jak sluneční kotouč klesá za vrchol posvátné hory a vytváří kolem ní nádhernou auru. To byl určitě jeden z důvodů, proč máme na plakátu konference Fuji san. Druhým důvodem bylo příjmení prof. Yamanaky, které se čirou náhodou kryje se jménem nejkrásnějšího jezera na úpatí Fuji san.

Zahájení letošního symposia provázelo slavnostní předání čestné oborové medaile J. G. Mendela prof. Takeu Kishimotovi, na něhož jste přednesl laudatio. Jaký vztah vás k prof. Kishimotovi váže?

Takeo je především mým kolegou, patříme ke stejné generaci a nepochybně nás spojuje nejen snaha o špičkový výzkum, ale také permanentní úsilí o formování vědeckého týmu, který disponuje nejsoučasnější metodikou. Potkávali jsme se nejen v Japonsku, ale také na mezinárodních konferencích, které se věnovaly oocytům jako modelu pro studium buněčného cyklu. Nikdy neváhal pozvat ke spolupráci mladé vědecké pracovníky z České republiky. Jak zdůraznila prof. Helena Illnerová, medaile je ve správných rukou, byla udělena špičkovému vědci, vzácnému člověku.

V Japonsku se věda drží na velmi vysoké úrovni. Jak podle vás zní tamější recept na špičkovou vědu?

Stejně jako Fuji san tvoří úchvatný kužel, tak i japonské vzdělání a věda stojí na velmi širokých, solidních základech, a proto se může vypínat až ke špič-

kám světové vědy. Nutnost co nejvyššího vzdělání pro mladou generaci je zdůrazňována na každém kroku. Věda je logickým atributem těchto snah, protože umožní uplatnění těch nejzvidavějších. Proto přicházejí do laboratoře profesora Kishimota zástupci nej přednějších japonských farmaceutických firem, aby si do svých vývojových oddělení vybrali nejlépe vzdělané, nápadité mladé vědce. To je cesta, kterou japonský stát, prostřednictvím podpory vzdělanosti, napomáhá úspěšnému soukromému podnikání. Ano, vyžaduje to něco osvícenosti.

Závěrečná sekce symposia se věnovala regenerativní medicíně, resp. zvířecím modelům, které jsou její důležitou součástí. Jaké pokroky v tomto oboru zaznamenává vaše pracoviště?

Není možné nevidět, že důležitý obor biologie, reprodukce, nebo možná lépe reprodukční biotechnologie se v současné době nachází na důležitém rozhraní. Na jedné straně napomáhá vývoji nových metodik v rozmnožování hospodářských zvířat a na straně druhé je důležitým pomocníkem v biomedicínském výzkumu. Tak, jak se přibližuje doba, kdy buněčná terapie postupně ovlivní celé spektrum medicínských oborů, stává se stále naléhavější otázkou bezpečného použití buněk, které budou schopny léčit. K jednoznačnému zodpovězení této otázky je naprosto nezbytné vypracovat optimální biomedicínský model, který se bude co nejvíce přibližovat onemocnění u lidí. Proto vznikla v ÚŽFG AV ČR v Liběchově Laboratoř buněčné regenerace a plasticity jako logické pokračování výzkumu v oblasti fyziologie reprodukce, který má na našem ústavu dlouhou tradici. Náš výzkumný zájem se tak posunul z oblasti embryonálního vývoje jen na určité buňky vyvíjejícího se zárodku, na buňky kmenové. V současné době se věnujeme na biomedicínském modelu miniaturních prasat mesenchymovým a nervovým kmenovým buňkám. Právě prioritní výsledky na nervových kmenových buňkách nám umožnily postavit se do čela mezinárodního týmu, který řeší vytvoření biomedicin-

Kmenové buňky posázené na posteru nad Fuji san jsou ve skutečnosti nervové kmenové buňky miniaturních prasat z Liběchova.

Významný současný profesor Yamanaka má shodné příjmení se jménem nejkrásnějšího jezera pod Fuji san.

ského modelu závažného neurodegenerativního onemocnění, kterým je Huntingtonova choroba. Tento výzkum, který je podporován jak soukromou nadací CHDI Foundation, tak z Centra buněčné terapie a tkáňových náhrad, nám otevřel dveře k jedinečné mezinárodní spolupráci se špičkovými laboratořemi

v tomto oboru, ale především umožnil formování týmu mladých, velmi perspektivních vědeckých pracovníků.

Jakou formou bude nadále pokračovat spolupráce s japonskými kolegy?

I když naše společná grantová aplikace s Tokyo Institute of Technology nebyla vybrána k podpoře, vůbec to neznamena, že nebudeme o společné peníze na vědu usilovat i v budoucnu. Spolupráce probíhá neustále na úrovni výměny nejnovějších informací a také prostřednictvím stáží mladých vědeckých pracovníků.

Úspěch současné konference lze nejlépe poměřit skutečností, že profesor Noboru Manabe, předseda Společnosti pro reprodukci a vývoj (Society of Reproduction and Development), pozval české vědce k druhému společnému symposiu, které uspořádá japonská strana v roce 2012 v Tsukubě. Věříme, že za dva roky přijdou čeští vědci do Japonska s kvalitními vědeckými výsledky a budou respektovanými partnery v diskusích o neaktuálnějších problémech vývojové biologie. ■

GABRIELA ADÁMKOVÁ

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

**Takeo Kishimoto
převzal čestnou
oborovou medaili
J. G. Mendela
z rukou bývalé
předsedkyně
AV ČR
Heleny Illnerové.**

MEDAILE PRO TAKEA KISHIMOTA

Profesor Kishimoto je význačným světovým odborníkem v oblasti zrání samičích zárodečných buněk a řízení buněčného cyklu. Jeho laboratoř podstatnou měrou přispěla k porozumění aktivace Cdk1 kinázy a pochopení úlohy kontrolních bodů buněčného cyklu. Takeo Kishimoto graduoval na Tokyo University, Department of Chemistry, v roce 1971. Pro jeho vědeckou kariéru byla rozhodující spolupráce s profesorem Haruo Kanatam v Ocean Research Institute, kde obhájil disertační práci na téma *Mechanism of Starfish Oocyte Maturation*. Hlavním výsledkem studií byl objev cytoplazmatické aktivity, která dostala název *zrání vyvolávající faktor (maturation promoting factor)*. Tyto klíčové znalosti odstartovaly intenzivní výzkum mechanismů, které řídí buněčný cyklus jak u buněk zárodečných, tak u somatických, ale především u nádorových. S jeho jménem a se jménem jeho laboratoře jsou spojeny zásadní nové poznatky o významu PI3K

signální dráhy, důležitých molekul jako jsou PDK1, Akt-PKB a Mit1 kinázy.

Takeo Kishimoto byl v roce 1987 jmenován profesorem biologie na Tokyo Institute of Technology. Od roku 1990 řídí Laboratoř buněčné a vývojové biologie. V roce 1993 získal *Zoological Society Prize* od Japonské zoologické společnosti za práci *Kontrola buněčného dělení na modelu zrání oocyty (Cell Reproduction Control Revealed by Oocyte System)*. Za své jedinečné studie molekulární podstaty regulace klíčových molekul v buněčném cyklu byl v roce 2005 poctěn cenou *The Prince Hitachi Prize for Comparative Oncology*. V současné době je hlavním vědeckým koordinátorem výzkumu v prioritní oblasti *Řízení proliferace buněk (Cell Proliferation control)*. ■

JAN MOTLÍK,

Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR, v. v. i.

OTEVŘENÝ PŘÍSTUP K VĚDECKÝM INFORMACÍM A POLITIKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

Vědecké výzkumné instituce zpřístupňují stále ve větší míře produkci svých pracovníků formou Open Access – otevřeného přístupu, tedy bezplatně v elektronické formě prostřednictvím internetu. Důvodů může být více. Přesvědčení, že výsledky výzkumu financované z veřejných zdrojů mají být veřejně dostupné, může se jednat o snahu urychlit vědeckou komunikaci, zejména vezmeme-li v úvahu často dlouhé lhůty při publikování v prestižních tištěných časopisech, obranu proti monopolizaci trhu vědeckého publikování či mandatorní požadavek těch, kteří výzkum financují. Dalšími důvody mohou být zviditelnění instituce a jejich výsledků i zlepšení citačních ohlasů.

Open Access – otevřený přístup je v současné době často předmětem diskusí v akademické sféře, oblasti práva i informačních věd a knihovnictví. Každá z oblastí se zaměřuje na problematiku otevřeného přístupu ze své perspektivy. Existují proto rozdíly v konečném pojetí a chápání tohoto termínu. Relativně nejméně problémovou částí je zajištění technického řešení a technologická podpora, jež bývá zpravidla doménou knihoven. Složitější je to s autorsko-právními aspekty. Zásadní je poté získat pochopení a podporu vědeckých pracovníků a zejména podporu vedení instituce.

Úvodní iniciativou, která se přihlásila k myšlence otevřeného přístupu, je tzv. *Budapeštská iniciativa* (Budapest Open Access Initiative; viz <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>). Vznikla na setkání v Open Society Institute podporovaném Sorosovou nadací a poskytla základní vymezení pojmu otevřený přístup k vědecké literatuře, jímž myslíme její volnou dostupnost na veřejném internetu, umožňující uživateli číst, stahovat, kopírovat, distribuovat, tisknout, prohledávat, vytvářet odkazy na plné texty, sklízet pro potřeby indexace, předávat je jako data pro software nebo je používat k jakýmkoli jiným legálním účelům bez finančních, právních nebo technických omezení s výjimkou těch, která jsou neoddelitelnou součástí získání přístupu k internetu samému. Jediným omezením by mělo být poskytnutí kontroly autorům nad integritou jejich prací a právo na řádné uznání a uvedení autorství.

Za vědeckou literaturu považujeme primárně recenzované časopisecké články. Lze ovšem zahrnout i další kvalitní vědecké výstupy typu příspěvek ve sborníku, kapitola v knize apod.

Cílem hnutí otevřeného přístupu je využití možností globální elektronické komunikace (internetu) k prosazení nové, efektivní, rychlé a bezplatné výměny vědeckých poznatků, a tím vytvořit alternativu k tradičnímu modelu vědeckého publikování (viz Miroslav

Bartošek. *Open Access – otevřený přístup k vědeckým informacím. Úvod do problematiky*, dostupné na: <http://www.ics.muni.cz/zpravodaj/articles/628.html>). V praxi je ovšem nutné vycházet z reálných podmínek, především z licenčních ujednání s vlastníky příslušných práv – vydavateli.

Otevřený přístup je způsob přístupu k informacím, nikoli druh financování publikační činnosti, licencování plných textů nebo obsahu. Každý digitální (e-born nebo digitalizovaný) dokument může mít otevřený přístup; od pouhých textů a dat až po software, zvukové dokumenty, video či multimedia.

Cílem otevřeného přístupu není „trestat“ tradiční vydavatele a drahé tištěné časopisy, ale nabídnout alternativní přístup a využít plnou výhodu technického pokroku. Síťové propojení s sebou přináší nové možnosti, jak sdílet publikovaná díla s ostatními vědeckými pracovníky a uživateli nejen z odborné veřejnosti. Tradiční postup, kdy autor dílo nabídne vydavateli k publikování a ten jej skutečně zveřejní (nezáleží na tom, zda v elektronické či tištěné podobě), nevyužívá plně současné možnosti pro vědeckou komunikaci. Tento nedostatek se významně projevuje např. v lékařských (ale i dalších) oborech, v nichž záleží na rychlosti publikačního procesu a časové prodlevě, s jakou se vědecké výsledky dostanou do povědomí odborníků.

Albert Einstein, jeden z největších fyziků, už před více než padesáti lety téměř předpověděl éru otevřeného přístupu, když prohlásil, že „volná, neomezená výměna nápadů a vědeckých výsledků je nezbytná pro zdravý vývoj vědy, stejně jako pro všechny ostatní sféry života“.

Mezi první a nejvýznamnější archivy s otevřeným přístupem patří *arXiv.org*, archiv pro elektronické preprinty a vědecké materiály z oblasti fyziky, matematiky, počítačové vědy a kvantitativní biologie a nelineárních věd. Projekt zahájil 16. srpna 1991 Paul Ginsparg. Tento archiv původně provozovala *Los Alamos National Laboratory*, činnost archivu v současné

době dotují a provozují *Cornell University* a *National Science Foundation*.

Ke konci devadesátých let začaly podle modelu archivu *arXiv.org* vznikat mnohé repozitáře a archivy s otevřeným přístupem, do nichž měli autoři možnost ukládat své práce. Tato situace vedla ke vzniku *Open Archives Initiative*, jejímž cílem je vytvářet a implementovat standardy pro vyšší interoperabilitu – komunikaci – mezi repozitáři, a tím zvyšovat diseminaci výsledků (viz <http://www.openarchives.com>).

Zdroje a cesty OA

Různé digitální knihovny a různí vydavatelé umožňují přístup k odlišným typům dokumentů (preprinty, postprinty, výzkumné články, zprávy z konferencí apod.).

Zdroje s otevřeným přístupem se dají rozdělit do tří skupin:

- *Předmětově profilované archivy a institucionální repozitáře* (uložiště) – do této skupiny patří archivy a repozitáře jednotlivých univerzit, akademií věd a dalších výzkumných institucí. Náleží sem např. i již zmiňovaný *arXiv.org*. (přehled o dostupných OA repozitářích lze získat na Registry of Open Access Repositories – viz <http://www.roar.eprints.org>; nebo

na OpenDOAR – Directory of Open Access Repositories – viz <http://www.opendoar.org>).

- *On-line časopisy s otevřeným přístupem* – do této kategorie patří komerční vydavatelství, např. *BioMed Central*, která za publikované články účtují mezi 1000–3000 dolary; existují ovšem i neziskové projekty vydávající OA časopisy, mezi které přináležejí např. digitální knihovna *PloS*. Z celkového počtu cca 25 000 v současné době vydávaných vědeckých recenzovaných časopisů tvoří otevřené časopisy přibližně 15 %, což je 4400 titulů.
- *Povrchový web* – tzv. „viditelný“ web; jedná se zejména o osobní stránky autorů, kteří vystavují své práce. Jako problematická se jeví menší viditelnost, nízká interoperabilita a zpravidla krátkodobější životnost takových stránek.

Kromě výše uvedeného dělení existují dvě hlavní cesty, kterými lze dojít k otevřenému přístupu; pojmenovala je již *Budapešťská iniciativa*:

- *Zlatá cesta* (golden road) – publikování v Open Access časopisech, recenzní řízení a otevřený přístup zajišťují vydavatelé.
- *Zelená cesta* (green road) – autoarchivace v otevřených repozitářích, otevřený přístup zajišťují autoři.

Záznam
vydavatele
Elsevier v projektu
SHERPA/RoMEO,
<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>.

...opening access to research

SHERPA RoMEO

Publisher copyright policies & self-archiving

Found 3 publishers when searched for **elsevier**

Key: ✓ Can archive / Archiving with restrictions ✗ Cannot archive ? Unclear policy — No information \$ Fee for publisher's version

Important: Check the full record for your publisher, because archiving may be subject to restrictions or conditions.

Publisher	RoMEO Colour	Self-archiving Rights			Paid OA Option
		Author's Pre-Print	Author's Post-Print	Publisher's Version/PDF	
Elsevier	Green	✓	✓	✗	\$
Elsevier (Cell Press)	Blue	✗	✓	✗	\$
Elsevier Masson	Green	✓	✓	✗	\$

RoMEO Colour: Green, Blue, Yellow, White

Archiving policy: Can archive pre-print and post-print or publisher's version/PDF, Can archive post-print (ie final draft post-refereeing) or publisher's version/PDF, Can archive pre-print (ie pre-refereeing), Archiving not formally supported

More on colours and restrictions

or View all publishers

Přístup vydavatelů

Aby autoři mohli uložit a případně i zveřejnit svůj článek v institucionálním či jiném repozitáři, musí mít povolení od vydavatele, u kterého byl článek publikován. Pomocníkem, který umožňuje snadno a jednoduše zjistit podmínky, za jakých je umožněno ukládat publikované články do institucionálních repozitářů, je služba SHERPA/RoMEO (viz <http://www.sherpa.ac.uk/romeo>). V době psaní tohoto článku 62 % vydavatelů (z celkového evidovaného počtu 788) umožňuje autorům autoarchivaci a zpřístupnění některé z verzí. Tento projekt rozděluje vydavatele do různobarevných (zelená, modrá, žlutá, bílá) skupin podle toho, co který vydavatel s článkem umožňuje: zelení vydavatelé povolují uveřejnění všech verzí práce – od preprintu až po finální pdf verzi článku; na druhé straně bílí vydavatelé otevřený přístup vůbec nepodporují.

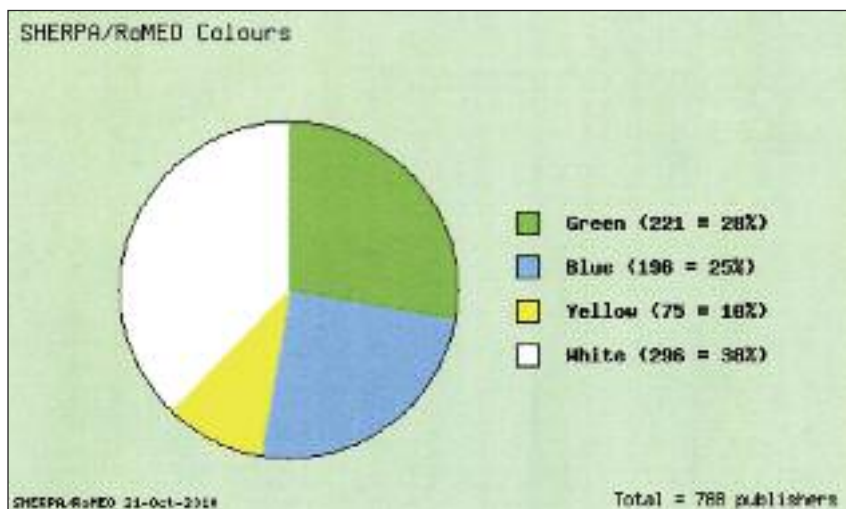
Požadavky poskytovatelů dotací

Požadavek na zpřístupňování výsledků výzkumu otevřenou cestou má ve svých programech také stále více poskytovatelů dotací. Ve středoevropském prostoru je to například maďarská grantová agentura OTKA. V roce 2008 byla zahájena pilotní iniciativa Evropské komise *Open Access Pilot in FP7*, v rámci které je požadován otevřený přístup během 6–12 měsíců od publikování ke všem recenzovaným článkům financovaným v určitých oblastech 7. rámcového programu EU. Přehled požadavků grantových agentur je průběžně aktualizován v rámci služby SHERPA/JULIET (viz <http://www.sherpa.ac.uk/juliet>).

Jak jsme již uvedli v úvodu tohoto článku, stále více vědeckých institucí se snaží poskytovat své výstupy ostatním formou otevřeného přístupu. To je mimo jiné vede k formulaci vlastních politik otevřeného přístupu, které popisují způsob, jakým mají vědecktí pracovníci dané instituce archivovat a poskytovat své publikační výstupy. Seznam těchto politik je evidován v ROARMAP – Registry of Open Access Repository Material Archiving Policies (viz <http://www.eprints.org/openaccess/policy/signup/>).

V současné době požaduje povinný vklad do institucionálního repozitáře již 230 výzkumných institucí (např. Massachusetts Institute of Technology či University College London, ETH Zürich).

Poté, co v roce 2008 podepsala Akademie věd ČR *Berlínskou deklaraci*, jejíž signatáři se hlásí k podpoře otevřeného přístupu, doporučila Vědecká rada AV ČR ve svém dopise Akademické radě, aby uskutečnila několik kroků, mj. formulovala politiku otevřeného přístupu, stanovila pravidla pro vytvoření institucionálního repozitáře AV ČR a použila ho pro otevřený přístup.

Komise pro vědecké informace AV ČR připravila návrh *Politiky otevřeného přístupu AV ČR*, který byl 14. října 2010 schválen Akademickou radou AV ČR na jejím 21. zasedání. Podstatou *Politiky* je, že „pracoviště AV ČR jsou povinna vyvinout veškeré úsilí k tomu, aby mohla AV ČR a Knihovně AV ČR, v. v. i., poskytnout publikační výstupy – zaměstnanecká díla – vytvořená jejich zaměstnanci a nevýhradní licence k jejich užití...“.

Cílem *Politiky* je vytvořit institucionální repozitář AV ČR, jehož funkcí je kromě zpřístupnění (s ohledem na případná licenční ujednání s vydavatelem) také dlouhodobá archivace výstupů vědecké práce. K tomuto účelu dává souhlas naprostá většina komerčních vydavatelů. Vytvoření vlastního repozitáře poskytuje poměrně dobrou jistotu, že publikační výstupy budou stále k dispozici, a výrazně také zvyšuje viditelnost prací. Pozitivním efektem může být podle dosavadních zkušeností také nárůst jejich citovanosti.

Současně bylo AR schváleno vytvoření fondu pro podporu publikování v komerčních OA časopisech. Jeho správou byla pověřena Ediční rada AV ČR, pro rok 2011 byla vyčleněna částka jeden milion korun.

Ačkoli je hnutí otevřeného přístupu fenoménem především poslední necelé dekády, lze sledovat enormní nárůst podpory této formy zpřístupňování informací a vědecké komunikace. Trend bude jistě nadále pokračovat a ty instituce, které se dříve připojí, mohou využít výhody kvalitní evidence, archivace a vyšší viditelnosti vlastních výstupů. Je dobře, že je Akademie věd ČR první vědeckou institucí v České republice, jež se prostřednictvím svého vedení veřejně přihlásila k zajištění otevřeného přístupu k vědeckým informacím a činí v tomto směru další významné kroky. ■

MARTIN LHOTÁK a IVA BUREŠOVÁ,
Knihovna AV ČR, v. v. i.

Podíl přístupů vydavatelů k otevřenému přístupu: zelená – je umožněna archivace preprintových i postprintových verzí článků včetně vydavatelského PDF; modrá – je umožněna archivace postprintové verze článku; žlutá – možnost preprintové verze článku; bílá – archivace není formálně podporována. Viz <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/statistics.php>.

SOUDOBÉ DĚJINY – MÉDIA – POLITIKA

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR oslavil dvacáté výročí založení prací – uspořádáním prvního z nové řady seminářů, v nichž chce před nadcházejícím sjezdem českých historiků, který se uskuteční v září 2011 v Ostravě, oživit veřejnou diskusi o našich nejnovějších dějinách. Úvodní seminář, který se konal v budově AV ČR na Národní třídě 4. října 2010, nesl název Soudobé dějiny – média – politika: jejich místo v demokratické společnosti.

Vedle zhodnocení současného stavu výzkumu o soudobých dějinách se zaměřil i na „politiku paměti“ a „uzákoňování“ dějin po roce 1989 (zejména s ohledem na tolik diskutovaný připravovaný zákon o tzv. třetím odboji) a na otázky popularizace a pedagogického využití odborného bádání na tomto poli. Samostatný diskusní blok patřil i obrazu nejnovějších dějin, jak jej veřejnosti předkládají dnešní česká média; jako řečníci v něm vystoupili mj. i redaktor LN Petr Zídek a televizní moderátor Jakub Železný.

V úvodním vystoupení k tomuto bloku skloubil Tomáš Zahradníček své zkušenosti novináře a zároveň i pracovníka Akademie věd ČR; jeho text je natolik inspirativní nejen pro historiky, ale pro vědeckou obec vůbec, že jej přinášíme v plném znění. V druhém příspěvku, který otiskujeme, se Pavel Urbášek z Univerzity Palackého v Olomouci zabývá akademickou samosprávou jako základním předpokladem svobody vědeckého bádání.

Média a věda: Proč ve zprávách není to, co v nich není

Měl jsem za úkol si připravit řeč na téma *Mediální obraz dějin*. Přemýšlel jsem a došel k závěru, že otázka může znít takto: „Proč je ve zprávách to, co v nich je, a není v nich to, co v nich není?“. Mám dojem, že si ji vedle historiků kladou i jiné odborné veřejnosti, zklamávané skutečností, že novinky, které svým kolektivním rozumem pokládají za prvořadé, se ve zpravodajství neobjeví, zatímco média jako na běžícím pásu šíří informace, jež se příslušné odborné veřejnosti zdají podřadné a zavádějící.

Metafora s běžícím pásem není náhodná. Zpravodajství tak fungovat musí, jinak by nedokázalo zvládnout množství údajů, které jím protékají. Jak se ten průtok vlastně reguluje? Podle čeho se rozhoduje, která zpráva je pro čtenáře a která do koše? Zkusil jsem si podle vlastních zkušeností sepsat kritéria, jež má informace splňovat, aby byla vyvolena. Musí být aktuální, našimi prostředky sdělitelná, závažná, zajímavá, ověřitelná. Přemýšlím o těch parametrech a zdají se mi dobré. Problémy vidím jen v jejich uplatňování.

Rozhodujícím kritériem často bývá „sdělitelnost našimi prostředky“. Televize nerada vysílá, co se nedá nafilmovat; obrázkový časopis netiskne, co nelze vyfotit; noviny nezveřejní, co nedokáže reportér během několika hodin uchopit a napsat. To provozní ohledy způsobují, že se tolik daří kuriozitám. Pošlete do deníku tlu-

skou knihu, zůstane nepřečtena. Pošlete zprávu, že jste v archivu objevil menu s Masarykovou vlastnoruční poznámkou „málo osoleno“ a máte o ohlas vystaráno. Protože to je nové, vysvětlitelné každému reportérovi, zajímavé, ověřitelné. A třeba i důležité.

Co je pro jednoho aktualita, může být pro jiného stará vesta. Zjišťování, zda je zpráva nová, se obvykle děje na redakčním poradě. Aklamací. Slyšel to už někdo? Neslyšel. Za „novou“ se tak bez potíží uzná zpráva, která nebyla aspoň patnáct roků v českých médiích.

Aktuální je vždy probíhající konflikt. Když do redakce zavolá pan Luboš Marek z Ješetic se zprávou, že ví od dědečka, že se nad vesnicí nachází poklad zakopaný Švédy po bitvě u Jankova, zavolá reportér archeologům. Ti nahlédnou do kartoték a řeknou, že to je hloupost. Vítězové nic nezakopávali, přes Ješetice netáhli. Místní legenda už způsobila, že návrší během 19. století několikrát překopali učitelé z okolí, čímž patrně zničili keltskou pevnůstku. Najdou se reportéři, jimž by bylo líto zmarněného dne, kteří nemohou předstoupit před šéfa s prázdnými rukama, a tak dají do novin zprávu o zajímavém sporu mezi panem Markem, jenž patrně objevil švédský poklad, a archeology, kteří ho odmítají vyzvednout.

Nerad bych se tomu reportérovi příliš posmíval. Dovedu se vcítit do jeho kůže, protože jsem jeho práci

léta dělal. Je podřízen kritériím, která si nevymyslel. Jako my všichni. Jsem přesvědčený, že by svou profesi rád dělal lépe, jenže by k tomu potřeboval lepší podmínky.

Nejde jen o ty interní. Sám jsem se léta v novinách pokoušel co nejčastěji referovat o dění ve společenských vědách a dařilo se mi to jen málo. Také jsem zažíval pocit, v redakcích dosti rozšířený, že vina není jen na mé straně.

Akademické instituce a jejich pracovníci přirozeně uvažují v jiných kategoriích než žurnalisté. Skutečnost, že odedávna strádají malým zájmem o svou činnost, se jen málo promítla do způsobu, jakým svou práci prezentují.

Formálně se obracejí na média s různými pozvánkami a zprávami, ty jsou ale většinou formulované tak, že automaticky mizejí v redakčních koších. Nebývá v nich totiž nic, co by dávalo naději, že návštěvou takové akce nebo přečtením knihy může vzniknout žurnalistická zpráva, která by splňovala výše uvedená kritéria. Fakt, že někdo pořádá konferenci, výstavu nebo vydává knihu, není sám o sobě aktualitou, ale samozřejmým produktem provozu akademické instituce. Nikdo se nad tím nepozastaví. Informace o tom, že i dnes večer se televizní noviny budou vysílat, není zprávou, ale dokladem, že televize jako instituce stále trvá ve své zavedené existenci.

Co žurnalistům chybí, jsou překlady z jazyka akademického trvání do jazyka aktualit.

Nechybějí náhodou, protože každý takový překlad bude současně výkladem, neobejde se bez posunů významů a kontextů. To jsou věci křehké, proto jsou akademické instituce v otázce překládání zdrženlivé. Dobrá tradice jim velí, aby vyčkaly na mediální výklady své práce, ne aby samy vymýšlely žurnalistické interpretace své činnosti.

Jenže mohu uvést řadu příkladů, jak jsem se jako novinář o překlad snažil a narazil jsem na naprostou nevělu překládat.

Jdete předem za organizátory mezinárodní konference, na niž jste byl pozván jako zpravodaj, a položíte jim základní otázku, ve kterém příspěvku očekávají něco nového, důležitého, zajímavého. Jsou jí překvapení, protože si ji sami takto nepoložili. Cítíte, že se jim vůbec nelíbí. Po delší debatě s nimi odcházíte s pocitem, že těmto kritériím vlastně nevyhoví nic. A že si vás v duchu škrtli ze seznamu kulturních lidí.

Dostanete tip na vycházející hvězdu společenských věd a domluvíte se s ní, že její stať, psanou takovou tou skloňovanou a časovanou románštinou, upravíte. Za dva dny ji přeložíte do češtiny, jenže autor vám sdělí, že od úmyslu vydat ji ustupuje, protože překlad je sice korektní, ale on se s touto jazykovou podobou nedokáže identifikovat. Fakt je, že v češtině zněla obyčejněji, ale pořád šlo o zajímavou práci. Udržovat spi-

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

sovnou češtinu jako jazyk obecné komunikace patří k důležitým úkolům médií. Brání tak rozpadu jazyka do stovek specializovaných hantýrek, kterým zcela nerozumějí ani vědci sousedních podoborů. Naši předchůdci dokázali naučit spisovnou češtinu plnohodnotně diskutovat o Aristotelově filozofii, takže není žádný důvod ustupovat v případě mnohem prostších problematik.

Nechci vás zničit vršením podobných případů, ale byl bych rád, aby na vás aspoň trochu dolehl pocit marnosti, který na člověka padal.

Zároveň ale musím říci, že už nyní pocituji jistou nostalgii za dobou, v níž vedle mocných tohoto světa, kteří na požádání médií zastavují letadla v letu, existují sféry, které mediální logiku upřímně nechápou a nepodrobují se jí.

Éra, v níž u nás vedle sebe existoval svět zpravodajství a svět společenských věd – oba strádaly nepěťovanou láskou, ale současně si oba zachovávaly svou důstojnost vyplývající z vlastních hodnotových žebříčků – mizí pomalu v nenávratnu. Je-li pro vědu, stejně jako pro další obory veřejné služby, pro jejich holé přežití, napříště nezbytné zaštitit se větší přítomností v médiích, čeká nás sňatek nerovných partnerů. Média bez akademického světa být mohou, a tak se nedá čekat nic jiného, než že se v budoucím svazku slabší partner podřídí vůli silnějšího, tedy že se akademický svět částečně podřídí uvažování médií.

Překládat se naučí chtět nechtě on. Pokud si média nedokázala pěstovat vlastní překladatele ani v dobách prosperity, jistě to nebudou dělat v dohledné budoucnosti, kdy jsou po výpadku značné části dosavadních příjmů personálně zdecimována.

Akademické instituce si – pokud začnou pokládat svou přítomnost v médiích za nezbytnou – vytvoří vlastní překladatelské odbory, a ty začnou konat. Napříště už nepůjde žádná tlustá kniha do redakcí bez dokonale novinářské zprávy o tom, že ve třetí kapitole se vyvrací omyl tradovaný v učebnicích. Napříště už nebudou odeslány pozvánky na konferenci bez telefonátu zpravodajům, kteří se dozvědí, že v jedenáct hodin zazní nečekaná teze, po níž bude následovat vášnivá polemika. A ta debata se uskuteční, i kdyby ji pořadatelé měli zinscenovat.

Akademický svět bude oslněn úspěchy, které mu přinese osvojení si technik oboru *public relations*.

Současně se tím změní. Získá totiž vedle kafemlejnu nového pána. Plnit jeho požadavky není, jak zjistí, nijak nesnadné, stejně jako není nesnadné sloužit kafemlejnu, když pochopíte jeho konstrukci a přijmete ji za jednu z priorit. Ale není to také nevinné. Znamená to ve svých důsledcích další zúžení prostoru pro základní výzkum. Novinářské čtení je jiné čtení než vědecké studium, je utilitární, spěchající k jakémukoli výsledku, zanedbávající všechno, co není hned teď prakticky využitelné.

Zpravodajská média prošla za posledních dvacet let radikální proměnou. Ve svých důsledcích zúžila prostor, který existoval pro popularizaci vědy. Dříve bývala média politicky vyhraněná, která ochotně šířila znalosti tvořící širší rámec jejich programu. Bez ohledu na čas a prostor jste občas mohli do *Rudého práva* napsat o dělnickém hnutí, do *Lidové demokracie* o baroku, do *Lidových novin* o Masarykovi. To už dnes neplatí. Počet titulů se zmenšil a změnila se jejich vnitřní představa o tom, čím jsou. Osvobodily se od přímého řízení politickými institucemi, mimoděk se ale také vzdaly s nimi souvisejících patronátů kulturních a společenských. Dnes se pokládají za veřejný prostor, do něhož má přístup každý, kdo představí svou dobrou věc způsobem respektujícím novinářská kritéria. Nikdo už nemá rezervaci, vláda ani Národní divadlo ani Akademie věd.

Myslím, že akademické instituce tuto změnu neznamenaly. Prodirají se zarostlým úvozem, kterým se vždycky jezdilo, zatímco vedle stojí nová dálnice. Diví

se, proč jiní frčí a rozumějí tomu většinou postaru, politicky. Tedy chybně. S hrůzou sledují, jak se v médiích představují zastánci názorů a teorií, které vědecký svět pokládá za okrajové či pomýlené. Vykládají si to tak, že novináři tyto názory také vyznávají, že média přednostně informují o tom, s čím souhlasí, zatímco ve skutečnosti je to tak, že ochotně šíří cokoli, co se jenom šířit dá. Nechápu, že slabí a okrajoví se vždy dřív než bytelné instituce naučí techniky *public relations*, protože jim nic jiného nezbývá. Uvést sám sebe jako zastávce potlačované pravdy nebo objevitele nedoceněných novot přitom patří k základním figurám rétorického umění, na němž stojí úspěšné veřejné působení.

Situace se teď rychle mění. V akademických institucích ohrožených škrtačí mánií cítíte, že vážně pocítily potřebu získat záštitu, pochopení veřejnosti pro svou činnost. A tedy cesty do médií. V nouzi ji najdou rychle. Musí zapomenout na „popularizaci vědy“ a místo toho přemýšlet o „aktualitách z výzkumu“. Hned tu dálnici uvidí a pofrčí.

Zpravodajství může být užitečný sluha, ale zlý pán. To je třeba také říci. Zkušenosti z jiných oborů lidské činnosti varují, že s přítomností v médiích je to jako s penězi. Nikdy jí není dost. Nedostatkem pozornosti nakonec nejvíc trpí ti, kteří své aktivity postupně omezí na stálou veřejnou sebereprezentaci. ■

TOMÁŠ ZAHRADNÍČEK,
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

Akademická samospráva jako bazální předpoklad svobody vědeckého bádání

Nejstarší univerzity se konstituovaly v Evropě v průběhu třináctého století jako edukační a vědecko-badatelské instituce nejvyššího typu. Jejich výuková a vědecká podstata neodmyslitelně vyžadovala svobodu slova a vědeckého bádání. Nezávislost na mocenských strukturách univerzitám zajišťovalo výsadní postavení těchto učilišť, fundované nezastupitelným mechanismem akademické autonomie a samosprávy.

Na území někdejšího rakouského mocnářství se uskutečnila modernizační reforma akademické samosprávy ve druhé polovině 19. století. Příslušné zákonné i podzákonné normy určující základní principy akademické samosprávy existovaly v Českosloven-

sku de facto do únorového puče v roce 1948, de iure až do roku 1950. V tomto roce vstoupil v platnost nový vysokoškolský zákon, který bezzbytku podřídil někdejší autonomní vysokoškolské organismy potřebám totalitního státu. V letech 1948–1989 hypertrofovala – ovšemže se nejrůznějšími peripetiemi – na vysokých školách jejich edukační funkce (tedy příprava socialistické inteligence), přičemž realizace základního výzkumu se v zásadě přesunula do Československé akademie věd, vzniklé v roce 1952.

Je ale zřejmé, že i v podmínkách československého autoritativního režimu mocenské centrum, posléze usilující o relevantní resuscitaci vysokých škol, povolilo otěže státně politické reglementace a posilovalo

v systému terciárního vzdělávání prvky vysokoškolské autonomie a samosprávy. Toto zjištění platí jak pro druhou polovinu šedesátých let minulého století, tak pro druhou polovinu let osmdesátých.

Již v první polovině roku 1990 přešly vysoké školy takřka ze dne na den z prostředí tuhé státně politické reglementace do prostředí výrazné samosprávné autonomie.

Není sporu, že současný systém akademické samosprávy trpí nejrůznějšími neduhy a pohled na její stav rozhodně není utěšený. Akademická samospráva je různými zájmovými skupinami uvnitř akademických obcí utilitárně využívána, či je dokonce nepokrytě zneužívána a korumpována klientelistickými sítěmi. Především však dnešní systém akademické samosprávy trpí nezájmem akademických obcí o správu věcí akademických. Tato skutečnost silně podlamuje samu podstatu akademické samosprávy a současně přitahuje pozornost mocensko-politických skupin.

Ústavní expert Aleš Gerloch pokládá akademickou samosprávu za institucionální základ svobody vědeckého bádání a umělecké tvorby, přičemž svoboda vědeckého bádání je svobodou zaručenou ústavním zákonem, a to absolutně. Z definice A. Gerlocha vyplývá, že ani v demokracii nemůže existovat svobodně bádající instituce, aniž by tato instituce současně nebyla vybavena právem na svou samosprávu. Současně z Gerlochovy definice plyne, že omezování svobody vědeckého bádání mohou mocensko-politické struktury uskutečnit právě jen prostřednictvím omezování akademické samosprávy.

Zhruba v posledních třech letech se objevují závažné signály o tom, že se politikové začínají o oblast vědy a výzkumu zajímat daleko více, než tomu bylo v předcházejícím období.

V roce 2007 vznikl Ústav pro studium totalitních režimů je organizační jednotkou státu; jeho nejvyšším orgánem je rada, kterou volí a odvolává horní komora Parlamentu České republiky. Takto kodifikované systémové uspořádání této instituce znamená, že činnost této instituce je zpolitizována imanentně a také permanentně. Ke zjevné politizaci této instituce ještě přispěla skutečnost, že ústav vznikl za absence širokého politického konsensu. Vznik ústavu i jeho následnou činnost provázely silné politické turbulence, které generují další vlnu politizace jeho činnosti při případné změně politických poměrů v Senátu Parlamentu České republiky. Právě institucionální podoba Ústavu pro studium totalitních režimů a jeho nepřímá podřízenost politickému orgánu se jeví jako zásadní a také nepřekročitelná překážka nezávislého a vědecky kritického působení této instituce v oblasti soudobých dějin.

Takřka společně se vznikem Ústavu pro studium totalitních režimů se objevil dokument *Bílá kniha ter-*

ciárního vzdělávání. Tento dokument mj. obsahuje projekt omezení akademické samosprávy, a to přesun části pravomocí z akademických senátů na správní rady vysokých škol, tvořených místně příslušnými politiky a podnikateli. Pokud přijmeme výše zmíněnou definici akademické samosprávy za svou, pak se jedná o nejvýraznější útok na svobodu vědeckého bádání od roku 1989.

Vědecko-badatelské instituce jsou v současnosti také konfrontovány se změnami ve financování vědy a výzkumu. I když tato situace je pro vnějšího pozorovatele v současnosti značně nepřehledná, můžeme vidět určité konstanty. V zásadě se jedná o finanční preferenci aplikovaného výzkumu, přičemž základní výzkum je mnohdy zastánci tohoto transferu až nevybíravě kritizován za údajně zanedbatelné výsledky a nízkou efektivitu. Je evidentní, že finanční preference aplikovaného výzkumu odsune společenské vědy na vedlejší kolej. S financováním souvisí i tzv. „kafemlejnek“ (jak je ironicky označováno bodové ohodnocení výsledků vědy a výzkumu), který je výrazem průniku scientometrických metod do prostředí vědy a výzkumu, a to i do prostředí společenských věd. Sám princip tzv. „kafemlejnků“ je zapotřebí uvítat, protože nastavuje potřebnou zpětnou vazbu pro jednotlivé aktéry vědy a výzkumu; současně je ale nutné dbát o reálnou srovnatelnost a specifika jednotlivých vědních oborů.

Při realizaci vědní politiky také vidíme, že se politikové snaží vrazit klín mezi akademické ústavy a vysoké školy umným přeléváním své přízně mezi těmito akademickými entitami, a to v době hrozivého propadu objemu veřejných financí do prostředí vědy a výzkumu.

Na závěr mi dovoluji dva citáty. Nejprve uvedu slova Konrada P. Liessmanna, která pronesl na své nedávné pražské přednášce: „Kvalitu vzdělávacích institucí by také bylo možné posuzovat podle toho, kolik nám poskytují svobody, kolik rizika, zvědavosti, kolik estetické zkušenosti, kolik neužitečného a krásného...“ Rád bych též připomněl zesnulého ombudsmana Otakara Motejla, jenž prohlásil, že v akademické obci se mj. „věci řeší zdravým rozumem na principu slušnosti, tolerance a respektování přirozených, demokraticky zvolených autorit“. Mám neodbytný dojem, že pokud se akademické obce nechají připravit o tyto zdánlivě abstraktní a těžko uchopitelné záležitosti, o nichž hovořili K. Liessmann a O. Motejl – a to třeba pod egidou reformy, efektivity a manažerského přístupu – pak se dočkáme i postupné eroze akademické samosprávy, a tím i svobody vědeckého bádání. ■

PAVEL URBÁŠEK,
Univerzita Palackého, Olomouc

MEZINÁRODNÍ PRÁVO

SOUKROMÉ

FOTO: ARCHIV AUTORKY

Pracovnice Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., prof. Monika Pauknerová obhájila dizertaci na téma Evropské mezinárodní právo soukromé před komisí Právní vědy a získala vědecký titul „doktor sociálních a humanitních věd“. Prof. Pauknerová patří mezi naše přední odborníky v oblasti

mezinárodního práva soukromého a práva mezinárodního obchodu. Založila u nás školu evropského soukromého práva a je mezinárodně uznávanou vědeckou osobností nejen ve svém oboru, ale také v oboru srovnávacího práva.

Mezinárodní právo soukromé je oborem práva, který upravuje soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem. Např. obchodní společnosti se sídlem v různých státech spolu chtějí uzavřít smlouvu o dílo, na internetu se objeví nekalá reklama v angličtině, kterou si uživatelé internetu přečtou v řadě dalších států, nebo rozsudek vydaný soudem ve Francii by měl být uznán a vykonán v České republice. Je to právní obor dost komplikovaný, který vyžaduje nejen znalosti českého práva, ale často i znalosti práva jiných států a jiných právních kultur, širší jazykové zázemí apod. Mezinárodní právo soukromé je v různých státech koncipováno obdobně, má společné rysy: upravuje především postup, jak určit právní řád, kterým se bude řídit soukromoprávní vztah, v němž je nějaký mezinárodní prvek, dále upravuje postupy soudů v řízeních, v nichž je obsažen mezinárodní prvek, kdy např. společnost se sídlem ve Francii žaluje o náhradu škody společnost s sídlem v České republice apod. K velmi intenzivnímu sjednocování dochází v posledních letech nejen celosvětově, ale i v rámci Evropské unie. Vytváří se evropské mezinárodní právo soukromé, které je považováno za nejdynamičtější se rozvíjející oblast soukromého práva v EU.

Tento vývoj je možné označit za zcela unikátní. Zejména v posledních zhruba deseti letech dospěly členské země EU k ochotě dosahovat v tomto oboru určitých kompromisů a přijímat sjednocené právní předpisy. Důvodem je jistě i to, že tato oblast tolik nezasahuje do národních právních kultur jako třeba úprava hmotného práva a je přitom poměrně efektivní. V blízké budoucnosti se očekává přijetí řady dalších sjednocených předpisů. Toto vše je výzvou pro evrop-

ské právní teoretiky, kteří uvažují o komplexní kodifikaci mezinárodního práva soukromého v rámci EU.

Evropské mezinárodní právo soukromé je mladou, novou disciplínou, která patrně vyžaduje určitou toleranci, ale zasluhuje si i kritický přístup. Praxe je sice velmi důležitá, ale není možné se nechat doslova zahltit často velmi podrobnými evropskými předpisy. Staví nás to před řadu nových, dosud neřešených problémů. Myslím, že je zcela nezbytné zaměřit se na tuto oblast z obecnějšího teoretického hlediska, které může být zároveň východiskem pro posuzování nových iniciativ na tomto poli – pokud kritizujeme, tak by to mělo být se znalostí věci.

Dizertační práce je výsledkem téměř desetiletého výzkumu v tomto oboru a přináší určitou konfrontaci systému evropského mezinárodního práva soukromého s českým právem. Ve své deskriptivní části vymezuje pojem, předmět a prameny evropského mezinárodního práva soukromého, které se následně snaží uspořádat do určitého systému. Hlavním tématem je studium obecnějších právních otázek, jako jsou vztah evropského mezinárodního práva soukromého k mezinárodním smlouvám, kterými jsou členské státy EU – všechny nebo jen některé – vázány, vztah evropského a národního práva členských států a dále obecnější otázky výkladu a používání těchto předpisů a vztahy k nečlenským státům a k subjektům se sídlem mimo EU. Zkoumají se jak možnosti dalšího sjednocování právních úprav, tak již přijaté právní instrumenty, jejich vzájemné vztahy, které jsou často dost složité, a zpětný vliv evropského práva na právo členských států. Unifikovaná úprava soukromoprávních vztahů v mezinárodním měřítku, zejména evropském, se bude

nepochybně dále rozšiřovat. Znamená to vždy nalézt určité optimální kompromisní řešení, které spojí různé právní kultury. K tomu je potřebná důkladná a solidní analýza právních úprav různých států, z níž lze dovodit určité syntetické závěry.

Z toho, co jsem uvedla, je zřejmé, že právní věda je dost odlišná nejen od přírodních věd, ale i od řady jiných společenských oborů. Nepíše se mi o tom snadno, protože je mi jasné, že pro řadu mých kolegů z jiných vědních oborů není právní věda vůbec „vědou“ srovnatelnou s jinými vědními obory. O tom, co je to skutečná právní věda, nemá širší veřejnost dostatečné povědomí, což je samozřejmě podobné se situací i jiných vědních oborů. Právo je neprávnickou veřejností, včetně specialistů z jiných oborů, vnímáno především jako oblast praktického práva, se všemi svými neduhy

a slepými uličkami. Je nicméně potřeba si uvědomit, že právo je již od doby práva římského myšlenkovým systémem, který je jedním z pilířů evropské civilizace. Navazuje na staletí budování právních systémů, vyvíjí se v každodenní konfrontaci se společenskými ideami a praxí a vytváří nezbytný teoretický základ pro fungování praktické právní regulace v každém státě i ve větších společenstvích.

Dizertační práce navazuje na tradiční přístupy české nauky mezinárodního práva soukromého, která si díky politické neutralitě tohoto oboru zachovala vysokou úroveň i v dobách naší stále ještě nedávné minulosti. ■

MONIKA PAUKNEROVÁ,
Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.

Informace z 21. zasedání Akademické rady AV ČR dne 14. října 2010

Akademická rada se zabývala těmito nejdůležitějšími záležitostmi:

Schválila

- Politiku otevřeného přístupu v AV ČR,
- doplnění Pravidel pro nakládání se Záložním knižním fondem,
- úkony navržené Majetkovou komisí AV ČR ve věci nakládání s nemovitým majetkem dle zápisu z jejího 17. zasedání konaného dne 4. října 2010 a přidělení startovacích a služebního bytu dle zápisu z 11. zasedání Bytové komise AV ČR konaného dne 1. října 2010.

Doporučila předsedovi AV ČR, aby udělil

- čestnou oborovou medaili Bernarda Bolzana za zásluhy v matematických vědách Ing. Igoru Vajdovi, DrSc., /in memoriam/ (Ústav teorie informace a automatizace AV ČR, v. v. i.),
- čestnou medaili AV ČR *De scientia et humanitate optime meritis* doc. PhDr. Lydii Petráňové, CSc. (Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.),

■ čestnou oborovou medaili Františka Palackého za zásluhy v historických vědách prof. Dr. Marii-Claude Maurel (Centre français de recherche en science, Prague – CEFRES),

■ čestnou oborovou medaili Josefa Dobrovského za zásluhy ve filologických a filozofických vědách PhDr. Janu Balharovi, CSc. (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.),

■ čestnou medaili Vojtěcha Náprstka za zásluhy v popularizaci vědy:

■ Mgr. Vladimíru Kunzovi (HERAFILM – režisér dokumentárních a populárně vědeckých filmů),

■ Mgr. Vladimíru Kučerovi (Česká televize – redaktor a publicista, spoluautor, moderátor a dramaturg pořadů Historie.cs).

Vzala na vědomí

- informaci o 84. valném shromáždění Union Académique Internationale.

ŽIVOT VĚDCE VE VLNÁCH VZPOMÍNEK 2

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Navazujeme na rozhovor s profesorem Pavlem Spunarem z minulého čísla, v němž náš významný kodikolog a znalec středověkého písma hovořil o svých rodových kořenech a jejich vlivu na cestu, kterou šel. Vzpomínal na své váhání mezi hudbou a vědou, na gymnaziální léta za protektorátu, na studia vědních oborů, pro které se nakonec rozhodl. Úvahy o ztrátě poválečných nadějí po únoru 1948 nás vedly ke krátkým zamyšlením, mimo jiné o významu tolerance i potřebě důvěry v lidskou důstojnost a porozumění. Pokračujeme dnes tak, jak proud života nesl svůj příběh dál.

**Pavel Spunar
ve své pracovně
v Kabinetu pro
klasická studia
Filosofického
ústavu AV ČR**

Pane profesore, kniha, nejen středověké kodexy, se pro vás stala hlavním předmětem zájmu a badatelského nadšení, ale i záležitostí srdce. Čím podle vás byla a je kniha pro evropskou vzdělanost?

Kniha byla mým průvodcem od dětství. Byt zaplňovaly knihovny a rodiče mi nebránili se v nich prohrabovat, vybírat si knížky, prohlížet je a číst. Již jako chlapec mne uhranul *Ottův slovník naučný*, znal jsem i kouzlo čítárny Náprstkovy knihovny U Halánků. Za studií jsem pochopil zásadní význam knihy pro kontinuitu kulturní tradice. Naučil jsem se pracovat se středověkými kodexy a ocenit jejich roli při transferu vzdělání. Každý středověký rukopis je neopakovatelnou individualitou, bohatě strukturovaným celkem i znakem s mnoha významy. Kodikologie, věda o středověkých

rukopisech, je studuje v celistvosti, v provázanosti obsahu a formální výpravy, odkrýváním jejich proměnlivých funkcí, sledováním jejich geneze i „dlouhého života“ mezi písaři, vlastníky a uživateli. Dějiny knihy se staly páteří dějin vzdělanosti v Evropě.

V úvodu k vaší knize hovoří dr. A. Kostlán o „lídech rodu K. J. Erbena“, milovnících dávných písemností, jejichž práce předpokládá velkou vzdělanost, citlivý zájem o druhé, úctu k historickým památkám, piplavou pracovitost, která dá vše objevené dohromady, což lze za předpokladu vnitřního etického náboje a kulturního rozhledu. Zbývá cosi navíc, uvnitř někdo stále zpívá a básní... Ten obraz dokonale vystihuje právě vás. Kul-

tivovanost a vzdělanost, o níž je řeč a která charakterizovala generaci vašich učitelů i generaci vaši, není v současné době tím nejžádanějším. Studie rakouského filozofa Konrada P. Liessmanna Teorie nevzdělanosti, citující starší Adornovu Teorii polovzdělanosti, si toho všímá...

Nevím, co máte přesně na mysli, ale přeceňujete mě. Ano, kultivovanost psaného slova často chybí. Mou generaci učili učitelé psát stručně a jasně, což neznamena nepromýšlet problémy, nevsadit svou osobitost do textu. Fragmentace vzdělání nepřeje celostnímu uchopení problému a odráží se i v úpadku jazyka, který jako by klesal pod náporom přetechnizovaného světa. Každý historik má mít svůj styl a nezaměnitelný slovník. Připomněla jste rakouského filozofa Konrada P. Liessmanna, který se nebál vystoupit proti povaze současné evropské vzdělanosti. Potřeba rychle a často publikovat rozmnožuje průměrnost a brání soustředěnému promyšlení problému. I specialisté by se měli osvěžit studiem filozofie, když vstupují na vědecké kolbiště.

Vaším oborem je věda mezi historickými vědami kralující, medievalistika. Hovořil jste kdysi o tom, že chodíme ve starých částech měst po středověkých půdorysech... Máme středověk v sobě? A jaký byl a zůstává jeho přínos pro Evropu i naši zem?

Medievalistika není královnou věd, ale je pravda, že se na středověkých dokumentech učila kritice většina historiků. Není přesně ani definována, všichni historici však vědí, že badatel, zaměřující se na dějiny středověku, musí brát v úvahu celou škálu pramenů, musí se snažit porozumět studované době v celém rozsahu počínaje hospodářskými a sociálními dějinami až po jemnústky filozofie a teologie. Medievalistika musí umět propojit všechny speciální obory. Jen znalost širokých souvislostí dokáže pochopit metaforu, rozkrýt skrytý význam znaku. A máme-li středověk v sobě? Nepochybně podobně jako dědictví antiky a dalších velkých epoch. Chodíme po Praze ve spleti ulic a uliček Starého Města, respektujících středověkou zástavbu, studujeme na univerzitách fungujících na středověké představě o společenství učitelů a žáků,

REPROFOTO: P. SPUNAR, DĚJINY ČESKÉHO STŘEDOVĚKU

kteřou antika neznala, obdivujeme dodnes vzdušnost a jas gotických katedrál, mířících k nebi. Stačí jen pozorně vnímat; ozvěna uplynulých staletí je všudypřítomná.

Vaše Vlvy vzpomínek přinášejí čtenáři vyprávění plné příběhů, osudů, událostí a malých lidských i badatelských dobrodružství z let, která nebyla snadná. Proud je ale zalit laskavým světlem a svědčí nejen o neúnavném vědeckém zápolení, ale i o živém zájmu o okolní svět a jeho dění. Patří sem i divadlo Semafor nebo přátelé Vaculíkoví. Jako by se tu přirozeně prolínaly dva prostory, svět historicky dávný i současný, v souzvuku, který budí obdiv. Myslíte, že byl tento rys badatelské obci vlastní vždycky?

Těšit se z přátelství s umělci je všem tvůrčím pracovníkům blízké. Vlastní svět nápadů a pochybností je dobře okysličovat jinak nastaveným vnímáním. Seznámení s Ludvíkem a Madlou Vaculíkovými bylo pro mne právě takovým obohacením; on strhoval svými nápady a jazykem nezkaženým pražskou novinařinou, což samo bylo již estetickým zážitkem, ona působila jako pevná mravní autorita. Také přátelský kruh kolem Semaforu měl svou osobitou poetiku.

Teprve po roce 1989 jste mohl začít pravidelně přednášet na vysoké škole a získat vědeckopedagogické tituly, které vám náležely. Přednášet studentům Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně religionistiku pro vás musela být radost i při náročném cestování z Prahy.

Kontakt se studenty byl pro mne novou zkušeností, podnětem a osvěžením. Nepomýšlel jsem na spolupráci s univerzitou, ale život se ubíral jinak. Jako medievalista jsem rád sledoval literaturu o středověké fi-

Otep myrry. Zápís české duchovní písně doprovázený hudebním záznamem v C klíči ve vyšebrodském sborníku č. 42. Píseň je nadepsána „Canticum Boemicale“ (Česká píseň) a začíná slovy „Otep myrry mněť' mój milý“.

OBĚ FOTO: ARCHIV P. SPUNARA

Pokračování rodu – Pavel Spunar s vnuky, 1985

FOTO: ZDENĚK TICHÝ, ARCHIV KNAV ČR

Předání medaile Františka Palackého z rukou předsedkyně AV ČR Heleny Illnerové 20. května 2004

lozofii a teologii a něco se vtisklo do mého přemýšlení i práce. Po roce 1989 se začaly měnit tváře fakult a brněnská Masarykova univerzita mi nabídla spolupráci. Jedním z plánů bylo přenesení religionistiky z Akademie na filozofickou fakultu. Odvážný záměr se zdařil. Snad pomohla i vzpomínka na profesora O. Pertolda, orientalistu, který byl prvním ordinářem v Praze. Brněnským studentům jsem mohl jako historik středověké kultury nabídnout úvod do oboru, který se opíral o dějiny křesťanství, zamyšlení nad církví a hlavními směry teologie. Do Brna jsem dojížděl třináct let a našel v jeho prostředí pevné vztahy. Podařilo se dokonce vést první doktorandy, postarat se o přípravu mladých vědců. Příprava výběrových přednášek byla ovšem přínosem i pro mne.

Váš život je úzce spjat s Akademií věd České republiky a toto sepětí stále trvá. Jaké máte plány a ještě nesplněná přání?

O mém vztahu k Akademii vypovídají výmluvně již data. Začal jsem pracovat v Kabinetu profesora B. Ryby 1. ledna 1953 a ještě dnes, zachycen drápečkem, sedím u svého stolu. Sice již nechystám větší práce, ale rád se podílím na životě pracoviště recenzemi, lektorováním, posudky doktorských a habilitačních prací, diskusemi. Vzpomínám profesorů, kteří kladli důraz na referování v časopisech. Pro mladou vědeckou generaci je práce v Akademii jen jednou z možných příležitostí. Pro nás však byla Československá akademie věd záchranou i útočištěm. Vysoké školy horlivě kádrovaly a držely pedagogy i studenty na uzdě, akademické ústavy si ve svých začátcích dokázaly uhájit určitý respekt a zaměstnávat na dlouhodobé úkoly (slovníky, katalogy apod.) i „nespolehlivé síly“. Nepochybně byly v Akade-

mii mezi pracovišti rozdíly; studium středověkých rukopisů a klasická filologie naštěstí nestály v centru zájmu dozorců. Odtud můj vřelý vztah k matce–Akademii, která se přes všechny oktrojované represe snažila respektovat lidskou důstojnost. Snad si i uvědomila, že o její existenci snil již J. E. Purkyně.

Docela osobní poslední otázka. V knize vzpomínáte na svá učednická léta nadaného klavíristy. Byl jste nadějným žákem profesora V. Kurze, uvažoval jste dokonce, že se vydáte životem ve službě této umělecké oblasti. Možná, že mezi hrou na klavír a badatelským úsilím není zas až tak velký rozdíl? Není obě krásnou, nejen nadání, ale i pílí předpokládající hrou?

Fantazie dirigenta nebo uměleckého interpreta, zejména klavíristy, míří jinam, než o čem sní badatelé. Oba rozdílné světy však spojuje tvrdá práce v pozadí, sen o dokonalosti a přesnosti. Pro klavíristu je kategorickým imperativem cvičit nejméně hodinu denně, badatel ctí zásadu *nulla dies sine linea*. Za úspěchem tak vždy vězí těžká dřina – u klavíru i u psacího stolu.

V úvodu ke svým vzpomínkám Pavel Spunar říká: „A tak stojím před hlavolamem. Není hledání sebe sama riskantním a zbytečným dobrodružstvím? Věřím, že nikoli, přestože pátrání po vlastních kořenech bolí. Celý život se s někým a něčím loučíme...“

Jeho kniha je při všech temnotách, které čas dvacátého století přinesl, svědectvím plným jasu, důvěry v bližní a lásky k životu. Je i citlivě vnímaným příběhem české Akademie věd.

SYLVA DANÍČKOVÁ

Svatojiřský antifonář, konec 13. století.

Sv. Jan v iniciále „Vox“, pod ním modlí se řeholnice ze svatojiřského kláštera na Pražském hradě.

Perokresba mužské hlavy s přípisem světského charakteru, jenž na volný okraj listu připojila neznámá řeholnice ze svatojiřského kláštera.

REPROFOTO: P. SPUNAR, DĚJINY ČESKÉHO STŘEDOVĚKŮ

JOSEF VÍTEZSLAV ŠIMÁK

(1870–1941)

Na závěr neuveřejněného nekrologu (napsaného po druhé světové válce pro Český časopis historický) charakterizoval historik a archivář František Roubík J. V. Šimáka – člověka slovy: „Devisou jeho prostého, nenáročného života byla vždy jen skromná, vytrvalá, nezištná, často vysilující, odpočinku téměř neznající a odměny nežadající práce. V kruhu své milé rodiny žil tento vnitřně vyrovnaný, charakterní, vzácný člověk harmonickým životem pečlivého otce, svědomitého učitele a vynikajícího vědce, jemuž byl pracovní stůl a knihovna nade všechny radosti života. Věrný, oddaný a obětavý přítel těm, k nimž pojal důvěru, ochotný rádce a pomocník všech pracovníků, kteří se k němu uchýlovali o radu, zosobněná spolehlivost, přesnost a vzor v plnění převzatých povinností, šel Šimák nenápadně životem, nemaje jiné ctižádosti, než sloužit vědě a tím i svému národu. Pole jím zorané vydalo bohatou úrodu nejen ve prospěch jeho milovaného rodného kraje, ale celého českého národa.“

Dětství, mládí a část jeho profesních osudů se pojí s Českým rájem, v jehož srdci – Turnově – se 15. srpna 1870 narodil. Mladistvou touhu stát se básníkem záhy opustil. Vystudoval historii a zeměpis na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Po kratším působení na několika středních školách se roku 1900 stal profesorem městské Vyšší dívčí školy v Praze, kde vyučoval více než dvě desetiletí. Posléze se habilitoval pro obor českých dějin (1904; 1911 titulární mimořádný profesor). V roce 1921 byl na Karlově univerzitě jmenován řádným profesorem historické vlastivědy československého státu. Stal se tak, částečně proti své vůli, zakladatelem a teoretikem nového vědního oboru.

Od vysokoškolských studií hojně publikoval (jeho bibliografie čítá přes 1300 položek), věnoval se vydávání historických pramenů a soupisů, místopisu a středověké kolonizaci českých zemí, historické kartografii, dějinám dějepisectví i popularizaci vědeckého poznání. Proslovil na pět set veřejných přednášek v desítkách českých a moravských měst i ve Vídni krajanům. Kladl důraz na formální stránku svého písemného i mluveného projevu, třibeného četbou krásné literatury a celoživotní básnickou tvorbou. Jeho největší životní díla (monografické zpracování českých dějin 2. poloviny 17. a 1. poloviny 18. století, edice *Starých letopisů českých*, listář k dějinám českého dějepisectví 17. a 18. století, dějiny Turnova) však zůstala nedokončena.

J. V. Šimák se podílel nejen na činnosti významných vědeckých společností, ale i na aktivitách Společnosti přátel starožitností českých nebo turnovského muzea. Stál u zrodu vlastivědných sborníků *Od Ještěda*

k Troskám, Boleslavan a Bezděz. Nejdéle se věnoval Muzejnímu spolku v Turnově a edičním i redakčním pracím v Historickém spolku, kde vydával *Prameny k českým dějinám*. Brzy spojil svůj profesní osud s Českou akademií císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Ve druhé polovině 90. let 19. století zahájil práci na soupisu památek turnovského okresu pro její Archeologickou komisi. Roku 1902 inicioval (jako člen výboru Historického spolku) soupis písemných památek a rukopisů z knihoven a archivů. Tento projekt posléze zastřešila ČAVU, jejímž dopisujícím členem (I. třídy) se Šimák stal roku 1907 (1924 člen mimořádný a 1932 řádný). Stál u počátků Místopisné komise ČAVU a do konce života působil jako její jednatel. V roce 1904 byl zvolen mimořádným členem Královské české společnosti nauk (1939 řádný). Po téměř tři desetiletí zastával funkci konzervátora historických, uměleckých a písemných památek Turnovska a Mnichovohradištska.

Společným jmenovatelem jeho snah bylo úsilí o kritické, objektivní postižení dějinného vývoje v jeho úplnosti a přesvědčení, že historie má sloužit národu, jeho potřebám, poučení a vnitřní posile. Největší ránou pro něj byla Mnichovská dohoda, zábor pohraničí a následná okupace českých zemí nacistickým Německem. J. V. Šimák upadl v říjnu 1938 do těžké deprese. Zemřel 30. ledna 1941 v Praze. Jeho význam tkví v přínosu k poznání českých dějin, v zakladatelském působení v oboru historické vlastivědy i v úsilí o propracovanou organizaci české historické práce. ■

HANA KÁBOVÁ,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

OBECNÁ UČENÍ, AKADEMICKÁ OTÁZKY BEZ ODPOVĚDÍ?

Když římský a český král Karel IV. zakládal 7. dubna 1348 obecné učení v městě Praze, učinil tak dle svých slov ve snaze o povznesení království, aby bylo „[...] náležitě ozdobeno řadou moudrých mužů [...], aby se znalostí věd vzdělali ti, jež vrozené bystré nadání činí zralými k zdravému úsudku [...], aby dokonce mohli býti hrdi na to, že mohou jiné z ciziny zváti k této půvabné vůni a k účasti na takovém vděku“.

Zakladatelské úsilí Karlovo můžeme vzhledem k tehdejšímu pojetí obecného učení považovat také za položení základu obecného pěstování vědy jak v zemích Koruny české, tak v celé tehdejší Svaté říši římské.

Věda, neoddělitelně spojená s hledáním pravdy, stejně jako i akademická obec, utvářená univerzitou jako nedělitelné společenství, měly vedle své svobody a autonomie vymezenou vznešenou úlohu služby společnosti.

Zamysleme se nad výše uvedenými citáty a nad trváním jejich poselství v čase.

1. *Cílem je obecné povznesení.* Pokud v naší zemi stále ještě nějaké obecné pojetí vědy existuje (už nějakou dobu je zvykem na oficiální úrovni hovořit a psát jen o výzkumu, vývoji a inovacích), kolik obecného povznesení v sobě obsahují jeho cíle? Obecné povznesení není totéž co zvýšení ekonomické efektivity či růst HDP. Obecné povznesení není možné *bez svobodně přijaté, zodpovědné, tvůrčí a iniciativní služby.* Služba není posluhování vynucované tlakem či okolnostmi. Kdo vyžaduje posluhování, neumožňuje rozvinutí služby.

Podívejme se především každý sám na sebe. Nakolik máme uvnitř naší akademické obce na mysli obecné povznesení a službu ideálu vzdělanosti včetně jeho mravního rozměru, tak jak byl chápán největšími intelektuálními postavami od antických dob? Co považujeme za úspěch? Co má v našich očích cenu?

2. *Prostředkem je moudrost.* Ptáme se ještě vůbec, co je to moudrost? Určitě to není učenost měřená sumou získaných poznatků zvyšujících kvalifikaci pracovní síly či umožňujících lepší společenské uplatnění. Ani nejvyšší možný počet citací či patentů nevypovídá o moudrosti. Chytrost v provádění toho či onoho za účelem uznání, úspěchu, zajištění postavení či výhod také není moudrost. V jakém vztahu je učenost k moudrosti? Chce vůbec ještě někdo po vědcích, aby pěstovali moudrost? A je ve vědeckém prostředí samém patrná snaha moudrost pěstovat?

Moudrost přesahuje veškerou vědu a není možná bez pokory. O pokoru nestojíme. Sami sebe bereme příliš vážně. Stěží tak můžeme pěstovat moudrost, i kdybychom chtěli.

Nejsou naše diskuse namísto pokusů o hledání moudrosti příliš často jen mimoběžnými řečmi s cílem vyhrát, prosadit se a prezentovat sebe sama? Vrátime-li se k počátkům univerzitního systému, byli bychom schopni postavit se s logikou našich argumentů a s naší úrovní formulování myšlenek logické argumentaci středověkého bakaláře, mistra či doktora? Na skutečnou učenou disputaci už nemáme při všech našich jednáních a projednáváních čas. Máme na ni vůbec ještě intelektuální schopnosti?

3. *Měřítka není geograficky omezené.* Jiné z ciziny zváti k účasti na tom nejlepším, co je. Jaká jsou naše měřítka? Nehovoříme o světovém uznání, zatímco jde o uznání lokální svým významem, trváním i geograficky? Nestává se, že jde o světové a časem prověřené uznání, a nehovoříme o něm s vážností téměř vůbec? Hovoříme-li o uznání, o uznání čeho vlastně jde?

4. *Podmínkou je bystré nadání.* Nadání není oprávněním k povyšování se nad jiné v žádném smyslu. Jeho rozvinutí a vzdělání ve znalosti věd může umožnit jeden potřebný druh služby obecnému povznesení. Čím bystřejší nadání, tím větší je odpovědnost a závazek vůči celku. Nebo má být nadání bráno pouze jako prostředek k osobnímu prosazení se a k osobnímu prospěchu? V obecném zmatení pojmů zaměňujícím úspěch, postavení a hod-

OBEC A SPOLEČNOST:

REPROFOTO: KAREL IV., ACADEMIA

bylo obecné povznesení z velké části nahrazeno partikulárním zájmem a prospěchem. Ojedinelé velké skutky nemohou zakrýt celkový stav. Řád věcí, ve kterém slova nejsou vyprazdňována, dané slovo platí a dohody jsou dodržovány, není samozřejmostí, ale věcí snůlků. Neměl by být věcí každého z nás?

Akademická obec má vůči sobě samé, vůči své zemi a vůči světu mravní a intelektuální povinnost, která je ve svých souvislostech a důsledcích mnohem důležitější než shromažďování a vyučování jakkoli objevných nových poznatků. Snažme se ji naplňovat ve svém okolí a v celé akademické obci tak, jak nás zavazuje zakladatel Univerzity Karlovy (jakož i Zákon o vysokých školách). Snažme se o kultivaci naší akademické obce projevováním vzájemné úcty a respektu. Současně s tím žádejme po společnosti vytváření podmínek

notu člověka lze nadání v tom či onom rovněž považovat za věc nároku. Není to jen logickým vyústěním omezeného nazírání na člověka a na jeho hodnotu odvozovanou od uplatnění na společenském trhu?

5. Jež nadání činí zralými ke zdravému úsudku. Jak často hluk hlasitě či často vyslovovaného převládá nad zdravým rozumem a úsudkem? Jsme ochotni jít proti proudu? Jsme schopni snést přehlížení nebo i posměch s tím spojený? Ukazujeme svou zralost tím, že mluvíme jen tehdy, máme-li čím přispět, nebo mluvíme i tehdy, když se hlavně sami chceme slyšet? Snažíme se při vytváření vlastního úsudku pochopit, v čem spočívá různost stanovisek a jaká je váha argumentů našeho oponenta?

Současná situace naší vědy (ale nejen vědy a nejen naší) není dílem náhody ani vnějšího škůdce bez naší viny. Podílíme se na ní naší činností a také nečinností. Některé instituce zůstávají hodně dlužny. Jsme příliš často a příliš hluboce rozdělení; ve svých postojích a stanoviscích se mnohdy vymezujeme uvnitř akademické obce vůči sobě navzájem. Téměř zcela zmizela vzájemná důvěra a sounáležitost. Zdá se, že i v akademické obci

pro naši službu, včetně spravedlivé odměny.

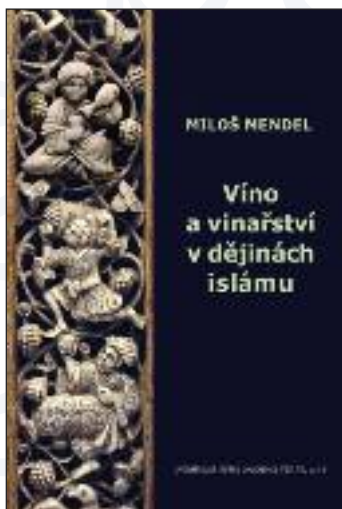
Společnost, která si neváží životně důležité služby založené na vzdělání, poctivosti a mravních hodnotách (což se projevuje kupříkladu ve finančně katastrofálním postavení mladých lékařů a dlouhodobém nedocenení práce učitelů), nečeká žádná světlá budoucnost. Nezávisle na tom, jaký je odhad růstu HDP v příštích letech.

Jen k vyučování v účelově zaměřených dovednostech není univerzit potřeba. Chce-li však společnost žít, nejen (byť v blahobytu) živořit k úpadku, neobejde se bez univerzit spojujících hloubku vzdělání a pěstování svobodného kritického ducha s mravním zakotvením a úctou k druhému i při nesouhlasu. Je si toho vědoma? Jsme si toho vědomi my, členové akademické obce? ■

ZDENĚK STRAKOŠ,
přetištěno z časopisu Univerzity Karlovy
Forum 3/10

**Iniciála P
s vyobrazením
univerzitních
mistrů
před králem.
Illuminovaný
rukopis
z konce
14. století.**

NEJEN O VÍNĚ A VINAŘSTVÍ V DĚJINÁCH ISLÁMU

VŠECHNA FOTA: ARCHIV AUTORA

Detail z perské miniatury, který na příkladu vína výmluvně znázorňuje vztah mezi světskou a duchovní (legislativní) mocí v islámských dějinách. Vlevo sedí vladař, patrně safijovský šáh Ismáčil I., s číší vína v ruce, vpravo muslimský učenec a právník s Koránem v rukou a vyčítavým pohledem ve tváři, perská miniatura, raně safijovské období, 1. pol. 16. stol.

S vaší vědeckou činností na poli arabistiky a islamologie bývá často spojována problematika jako džihád, rozборы názorů a činů soudobého radikálního islámu nebo koncepce islámského reformismu. Proč jste se pustil do tak kuriózního tématu, jako je víno v islámu?

Není to kuriózní téma. Moje kniha patří do kategorie těch, které se v historiografii a příbuzných oborech označují za „everyday-life history“ nebo „Alltagsgeschichte“ – tedy dějiny každodennosti. Pojednává o víně a vinařství, případně jiných druzích nápojů vyrobených na bázi etylalkoholu, v dějinách islámu. Odvíjí se v ní příběh o osudech vína v dějinách těch oblastí světa, kde se od první poloviny 7. století rozvíjel náboženský (státoprávní) systém, o němž leckdo z nás ví, že víno a alkohol vůbec zakazuje. Proto se z takového vymezení tématu může na první pohled zdát, že půjde o prezentaci lehkého, úsměvného

O tom, že dějiny vína v islámském světě nabízejí mnohem pestřejší příběh než jen prohibici, varovně vztyčený prst právních autorit a vylévání zkonfiskovaného moku do prachu cest, se můžete dočíst v odborné publikaci Vino a vinařství v dějinách islámu islamologa a arabisty doc. Miloše Mendela z Orientálního ústavu AV ČR, jehož instituce knihu právě vydává a kterého jsem při této příležitosti požádala o rozhovor.

a senzačního příběhu, na němž se budu snažit ukázat archaickou povahu islámského náboženství v kontextu moderní doby, případně jeho neslučitelnost s naší demokratickou Evropou, nebo že budu chtít na příkladu zákazu vína demonstrovat, jak naši humánní a mírumilovnou civilizaci, založenou prý výhradně na židovsko-křesťanských a antických základech, vyznačící tohoto náboženství do 30 let zničí.

Z laciného znevažování islámu nebo jakéhokoli jiného duchovního systému bych vás nepodezřívala, ale přesto – opravdu si myslíte, že současný islám není pro západní svět závažným tématem?

Ale jistěže jde o jedno z velkých témat současnosti. Tzv. „západní civilizace“ si tu už několik let vyrábějí nového papírového tygra a někteří myslitelé v české kotlině se do toho procesu zapojují. Je komické, s jakým zaujetím řešíme problémy zemí, kterých se to opravdu týká. Teď je u nás prostě zase jednou v módě „islámské nebezpečí“. Po celé dějiny středověku a novověku tomu tak bylo, ale platilo to oboustranně. Také islámský svět se přinejmenším od 18. století bál „Západu“ – a měl k tomu mnoho pádných důvodů.

Tedy – je islám pro současnou Evropu nebezpečný?

Zde není čas na nějaké obsáhlejší analýzy nebo závěry, ale jedno je jisté: Islám patří do kulturního a historického dědictví Evropy zrovna tak jako křesťanství nebo judaismus. Mimochodem – také islám má své desatero morálních principů, které se od těch Mojžíšových příliš neliší. A přesto – židé, ale hlavně křesťané a muslimové – tyto morální principy po celé dějiny svorně porušovali. Těch hodnot, na nichž se dnes buduje – pokud to má vůbec smysl – křehké evropské povědomí, je ovšem mnohem více. A dále – hrozba islámu pro Evropu, jak ji formulují někteří novináři a intelektuálové – je ideologická fikce. Z mého

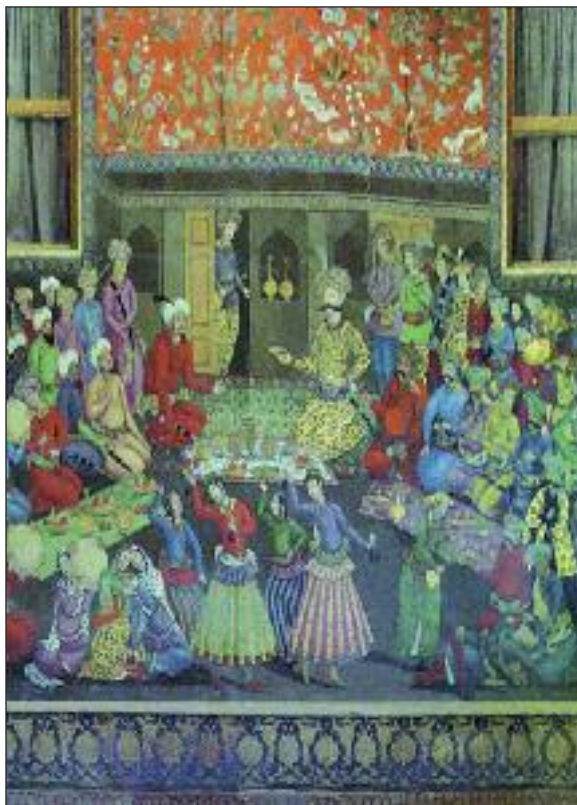
pohledu islamologa je to vlastně vědecký pseudoprobém, jenž pěstují ti, kteří nejsou schopni vysvětlovat si jisté negativní jevy současného světa a Evropské unie jinak než v plochých a nepochopených kategoriích, jako je údajná „svatá válka“ islámu proti demokracii, nebo na nesouměřitelných hodnotách jako západní demokracie a humanita versus orientální totalitarismus a násilí. Takové úvahy pak většinou končí na islamofobních webových portálech typu *Eurabia.com*, kde skoro z každého materiálu čpí demagogie a kulturní rasismus. Podívejte se schválně, kdo tam píše.

Diskuse na téma islámu je však u nás stále živější. Nechcete se do ní zapojit?

Zapojil jsem se do ní dostatečně, když jsem před třemi lety spolu se dvěma mladšími kolegy napsal knihu *Islám v srdci Evropy*. Na pěti stovkách stran tam analyzujeme vlivy islámské civilizace na dějiny a kulturu českých zemí, sledujeme vznik a vývoj muslimské obce na území Československa a její současnost. Nic víc nemohu a ani nechci udělat. Jakékoli jiné seriózní studie na téma přistěhovalectví a kulturní jinakosti musí být opřeny o solidní sociologickou, sociálně antropologickou nebo demografickou erudici a to já neumím. Relevantní téma to také může být pro bezpečnostní služby jednotlivých evropských zemí, jsou-li ovšem k tomu konkrétní důvody, a nikoli jen hysterické výkřiky, že každá mešita, kterou bychom u nás povolili, je potenciálním skladištěm výbušnin. Solidních studií jsou dnes na Západě hromady. Kdybych se však zapojil do ideologických debat na webu nebo v médiích, dal bych tím známým xenofobům, jako je Geert Wilders v Holandsku nebo Roman Joch u nás, najevo, že seriózním odborníkům stojí za to s nimi polemizovat. Ale s hloupostmi nemá smysl polemizovat z odborných pozic. Udělal jsem to někdy před 7–8 lety, když jsem v obsáhlé analýze rozcupoval Huntingtonovu tezi o „střetu civilizací“ – a nebyl jsem sám. Ukázalo se, že to cucování bylo opodstatněné, protože tento, u nás tehdy tolik obdivovaný, americký politolog měl například neuvěřitelně povrchní představy o evropských i islámských dějinách.

Vratme se tedy k vínu. Dá se na jeho osudech v islámských dějinách demonstrovat, že islám je moderní náboženský systém, nebo spíš to, že je ve svém vývoji 200–300 let pozadu za vývojem Západu, jak se někdy říká?

Mým úkolem jako islamologa či religionisty přece není soudit, zda to či ono náboženství je „dobré“, „moderní“ a jiné zase „zaostalé“. Kromě toho přece nebudu generalizovat a konjunkturálně měnit své názory jen proto, že nějaký náboženský fanatik spáchal masovou vraždu a jsou toho plné noviny. Křesťanství prošlo určitým historickým vývojem a islám také. Je právě tam, kde je, a mně rozhodně nepřísluší se nad něčím pohoršovat nebo odhadovat, zda je islám za někým o 300 let pozadu. Stejně tak nemá smysl klást si

otázku, zda Bůh je, či nikoli. Smysl má pokud možno objektivně a s vědeckou pokorou studovat myšlenkové koncepty a každodenní život těch etnik, národů a kmenů, které si myslí, že Bůh (bohové, božstva) existuje, a na svém přesvědčení budují nějakou kulturu. Právě proto například už 17 let působím v Ústavu religionistiky FF MU v Brně, kde se zásadně dodržuje princip vědeckosti a nadkonfesionálních přístupů, kde si zkrátka nepletou religionistiku s teologií a nezatahují do vědy třeba angažované křesťanství. Proto ostatně pracuji už 26 let v Orientálním ústavu, jednom z dvou nejstarších společenskovědních pracovišť AV ČR, kde se jednotlivé kultury Asie a Afriky studují se zaujetím, ale s nezbytným metodologickým a „citovým“ odstupem.

Takže ve své knížce o vínu v islámu nehájté žádné stanovisko?

Ve svých knihách a článcích rád bourám vžité mýty a klíšé. Islám sice víno zakazuje, ale celá téměř pětisetstránková monografie – mimochodem s rozsáhlým poznámkovým aparátem, rejstříkem a bibliografií – je vlastně o tom, jak se tento zákaz v dějinách porušoval, jak se ho snažili obcházet vládci, dvořané, islámští učenci i obyčejní lidé. Ne každé téma bylo v dějinách i současnosti islámu diskutováno tak soustavně jako právě požívání nebo vnější užití alkoholu a alkoholových preparátů v každodenním životě muslimů. Dá se dokonce říci, že otázky spjaté s alkoholem se dnes staly důležitou platformou, na níž se odehrává mnohem širší ideové soupeření mezi stoupenci islamizace společnosti a představiteli polovičatého politického a intelektuálního sekularismu. Mým úkolem je tento fenomén analyzovat, seznamovat s ním veřejnost u nás i odbornou veřejnost prostřednictvím cizojazyčných studií. ■

GABRIELA ADÁMKOVÁ

Pijácká slavnost (bazm) na dvoře safijovského šáha Abbáse I. Velikého (vladař uprostřed), detail z nástěnného obrazu v letohrádku Čehel sutún (Čtyřicet sloupů) v Isfahánu, 2. pol. 16. stol.

← ***Muslimský soudce (qádí) z Hamadánu, jsa v podnapilém stavu, se nemůže zúčastnit přelíčení, perská miniatura, 17. stol.***

KOLIK TVÁŘÍ

Pod touto hlavičkou uspořádala Rada pro popularizaci vědy AV ČR 6. října 2010 v knihkupectví Academia na Václavském náměstí tradiční Akademickou kavárnu. S historickými a politickými tvářemi Ukrajiny seznamoval sugestivně dr. David Svoboda z Ústavu pro studium totalitních režimů, vývoj ukrajinského jazyka detailně přiblížila dr. Věra Lendělová z Ústavu slavistických a východoevropských studií Univerzity Karlovy a z téhož ústavu dr. Tereza Chlaňová prezentovala literaturu uplynulých dvou století s akcenty na její prvoplánově buditelský charakter a zároveň slibný vývoj současné literatury.

Tereza Chlaňová z Ústavu slavistických a východoevropských studií UK hovořila o ukrajinské literatuře posledních dvou století.

Setkání u kavárenských stolků se mohlo též nazývat přiblížováním vzdálené země. Bez ohledu na častý výskyt ukrajinštiny na našich staveništích a v pokladnách supermarketů se obecné povědomí o této geograficky blízké, skoro padesátimilionové zemi, zredukovalo na klipové střípky Černobylu, oranžové revoluce, občas nefungujícího plynovodu, nostalgii Zakarpatí či legend o banderovcích. To vše provázeno i absencí překladové literatury a značně omezeným spektrem publicistické reflexe. Zapomněli jsme, že jsme zhruba 150 let žili ve stejném státním útvaru jako obyvatelé západních regionů současné Ukrajiny, tzn. v rakouském impériu, že i z českých zemí tam plynulo úřednictvo, cukrovarnické a pivovarnické technologie, že tudy vedla část švejkovské anabáze a mecenáš Josef Hlávka postavil v Černovicích na Bukovině dnešní univerzitu.

Kavárenský exkurz do historie začal v Kyjevské Rusi sv. Vladimíra, prvního východoevropského slovanského státu, o jehož paternalitu se dodnes přetahují Rusové s Ukrajinci. Soustředění na novodobé dějiny uvedlo inspiraci francouzské revoluce, která přiměla nepočetnou ukrajinskou inteligenci hledat východisko ve formování separátní, od ruského celku oddělené národní entity. Rozdílnost vývoje v devatenáctém století na „podruské“ Ukrajině

FOTO: ARCHIV UK

(není totožné s levobřežní Ukrajinou), kde dochází ke dvěma zákazům ukrajinštiny v letech 1863 a 1876, a již probouzející se „podrakouská“ Ukrajina v relativně tolerantnějším prostředí rakouské monarchie. Turbulentní dvacáté století dvou světových válek s rozdílnými aspiracemi a cíli ukrajinské polské, ruské a nakonec i židovské národnosti. Ty byly častěji prosazovány střelbou než politickým diskurzem účastníků. Na počátku zábor sovětský a polský. Ten první s dočasnou renesancí ukrajinství skončil ve stalinském hladomoru počátku třicátých let a potlačování „ukrajinského nacionalismu“. Ten druhý dospěl k jakési guerillové poloválce a na scénu přivedl i Stepana Banderu, odsouzeného pro atentát. Druhá světová válka zahrnuje v závěru ukrajinskou epizodu ozbrojeného nacionalistického odporu. Primárním nepřítelem byla Moskva, pak etnický element polský, Němci v třetí řadě. Nejde o monolitní názor. Přesto tato epizoda dosud ovlivňuje ukrajinský happy-end – vznik státu v roce 1991.

Zpráva o jazyku začala konstatováním, že v roce 1934 získala ukrajinština v Paříži na konkurzu o nejlépeznější jazyk 3. místo po francouzštině a perštině. Vzkříšení ukrajinského jazyka spadá do počátku 19. století. Již v roce 1784 existovalo při Lvovské univerzitě Studium Ruthenium, kde se

MÁ UKRAJINA?

přednášelo i knižním ukrajinským jazykem. Historicko-lingvistický plán ukrajinštiny v roce 1829 I. Mohylnyckého byl podkladem ke vzniku textové kodifikace ukrajinštiny. Přelomový moment pro konsolidaci jazyka představuje založení Kyjevské univerzity v roce 1834 a vydání Ševčenkova *Kobzara* v roce 1840. Používání ukrajinštiny coby jazyka národní kultury a vzdělanosti kopíruje zhruba stejné zvraty jako pokusy o získání samostatnosti. Zásadním momentem jazykové emancipace bylo úsilí o získání terminologické autonomie. V roce 1921, v euforii sovětské avantgardy a ukrajinského návratu ke kořenům, vznikl Institut odborného jazyka, který vedl akademik A. J. Krymský. Vznikla dlouhá řada terminologických slovníků. Stalinská apokalypsa z počátku třicátých let zastavila tuto činnost a nechala zničit či zneprístupnit 1 200 000 terminologických pojmenování. Klikatá cesta hledání jazykové svéprávnosti končí triumfem přijetí ukrajinštiny jako jediného státního jazyka v roce 1989.

V rozsáhlém představení ukrajinské literatury nejvíce zaujal její buditelský syndrom podmíněný dlouhotrvající politickou závislostí a stále přítomnou hrozbou ztráty národní identity i existence samé.

Spisovatel tak přejímal roli politického aktivisty a učitele, literatura suplovala neexistující politickou platformu a plnila buditelské funkce. Navíc zpočátku byla důležitá specifická otázka, zda lze dosáhnout ukrajinské literární svébytnosti, či půjde jen o exotický dodatek k literatuře ruské. Jednoznačnou odpověď přinesla básnická sbírka *Kobzar* (1840) i další díla Tarase Ševčenko. Autor potvrdil právo ukrajinské literatury na svébytnou existenci, stal se ikonou, symbolem národního ducha. V dalším ději sledovala ukrajinská literatura zákruty historického itineráře, aby nakonec dozrála do evropských kontur a mohla nabídnout bohaté menu i českému čtenáři. Tato nabídka zatím, bohužel, nenachází početnějšího konzumenta.

Obraznou představu o říjnové *Akademické kavárně* poskytuje fakt, že byly všechny stoly obsazeny a ještě se nedostávalo nejméně deseti židlí. Diskuse skončila prosbou personálu, jemuž se přiblížila zavírací hodina. Na shledanou na příští *Akademické kavárně*, která se chopí domácího problému výuky matematiky na školách. ■

JAN KREKULE,

Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.

**Pražská skupina
Společnosti pro vědy a umění**
Vás srdečně zve

na přednášku **Radoslava Kvapila**
s hudebními ukázkami

Jubilanti
**(Frédéric Chopin,
Robert Schumann,
Vítězslav Novák).**

Přednáška se koná ve čtvrtek **8. prosince 2010**
od 17:00 hod. v budově Akademie věd ČR,
Národní 3, Praha 1, místnost č. 206, 2. patro.
Vstup volný.

Učená společnost České republiky
si Vás dovoluje pozvat na přednášku

**RNDr. Zdeňka Havlase, DrSc.,
Cesta od laboratorního stolu do lékárny:
synergie úsilí, peněz a štěstí.**

Přednášku uvede a diskusi bude řídit
Mgr. Pavel Jungwirth, DSc.,
člen Rady Učené společnosti ČR.

Přednáška se koná
23. listopadu 2010 od 15:00 hod.
v místnosti č. 206 budovy AV ČR,
Národní 3, Praha 1.

– JAKOU ROLI HRAJE VÝZKUM V NOVÉ INC

Evropská unie zveřejnila 6. října 2010 dlouho očekávanou strategii v oblasti inovací pod názvem Vlajková iniciativa Evropy 2020 – Unie inovací. Význam tohoto sdělení podtrhuje skutečnost, že jej s podporou předsedy Evropské komise José Manuela Barrosa společně připravili dva členové EK: komisařka pro výzkum, inovace a vědu Máire Geoghegan-Quinn a místopředseda EK Antonio Tajani, který odpovídá za průmysl a podnikání. Podle jejich slov „...jsou inovace klíčem k udržitelnému růstu a spravedlivější a ekologičtější společnosti ...a jediným způsobem, jak vytvořit trvalá a dobře placená pracovní místa, která odolají globalizačním tlakům, je výrazné zlepšení evropských inovací“.

Unie inovací představuje nový strategický přístup jednak k řešení problémů, jako je změna klimatu, energetická bezpečnost, zajištění potravin, zdraví a stárnutí populace, a jednak k odstranění překážek, které brání nápadům pronikat na trh (nedostatek financí, roztržitost výzkumných systémů a trhů, nedostatečné využívání veřejných zakázek v oblasti inovací, pomalé zavádění norem, problematika patentů a práv k duševnímu vlastnictví). Jinými slovy: v Evropě přetrvávají nepříznivé rámcové podmínky pro inovace a fragmentace výzkumu a vývoje, což ohrožuje její konkurenceschopnost v globálním měřítku.

Zvláště výzkum a vývoj (VaV) hrají v tomto ohledu velmi významnou úlohu. Budoucí unijní výzkumné a inovační programy mají zohledňovat cíle strategie *Evropa 2020* i *Unie inovací* a zaměřit se na řešení společenských výzev. Posílí se jak úlohy Evropské rady pro výzkum, tak i úlohy průmyslu při definování priorit VaV. Na vytváření vědecké základny pro tvorbu politik se bude významně podílet Společné výzkumné středisko EK (JRC) a nově vznikající Evropské fórum pro budoucí aktivity.

Ve strategii *Evropa 2020*, kterou v červnu 2010 schválila Evropská rada, byl znovu potvrzen cíl navýšení výdajů na VaV na 3 % HDP, jehož se nepodařilo dosáhnout v uplynulých deseti letech v rámci *Lisabonské strategie*. Následkem tohoto navýšení by do roku 2025 mohlo vzniknout až 3,7 milionu nových pracovních míst, k čemuž bude ovšem zapotřebí další milion výzkumných pracovníků.

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULETIN

Některá opatření se proto orientují právě na posílení financování nejen unijních, ale i národních a regionálních programů na výzkum a inovace. Jde především o snazší přístup malých a středních podniků k Rámcovým programům ve VaV a k programu CIP, zatraktivnění podmínek pro soukromé investice a navýšení a zjednodušení strukturálních fondů pro VaI. Rozpočet uvedených unijních programů, na jejichž pokračování po roce 2014 Evropská komise již pracuje, adekvátně zohlední nové nasměrování a plnění cílů *Unie inovací*. Odborníci rovněž připravují nový režim pro přeshraniční rizikový kapitál; posílení se dočká také Finanční nástroj pro sdílení rizik (RSFF).

Dosavadní úsilí k budování Evropského výzkumného prostoru (ERA), realizované zejména prostřednictvím vzájemného učení členských států tzv. otevřenou metodou koordinace, nepřineslo žádoucí výsledky. Proto v roce 2012 navrhne EK rámec pro Evropský výzkumný prostor a podpůrná opatření k odstranění překážek mobility a přeshraniční spolupráce tak, aby mohl vstoupit v platnost do konce roku 2014. Evropská komise bude řešit otázky, jako je mobilita mezi zeměmi i sektory, vytvoření Evropského doplňkového důchodového fondu, otevřený přístup k výsled-

HÝBOU EVROPOU INOVACNÍ STRATEGIÍ?

kům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů, soulad strategií EU a členských států v oblasti mezinárodní spolupráce a zásadní pokrok v budování prioritních evropských výzkumných infrastruktur.

Do konce roku 2011 by měly členské státy začít realizovat nové strategie pro odbornou přípravu výzkumných pracovníků a zatraktivnit jejich pracovní podmínky. EK k tomu přispěje návrhem nezávislého mezinárodního hodnotícího systému vysokých škol a vytvářením znalostních aliancí mezi vzdělávacími institucemi a podniky. Důraz bude spočívat na kvalitě vzdělávání doktorandů i na vyváženém zastoupení žen a mužů ve výzkumném prostředí. EK v současnosti pracuje také na integrovaném rámci pro vývoj a podporu e-dovedností pro inovace a konkurenceschopnost.

EK zmapovala nejlépe fungující evropské národní a regionální systémy výzkumu a inovací a připravila nástroj pro sebehodnocení (příloha I sdělení). Na jeho základě by členské státy měly provést hodnocení svých systémů, identifikovat klíčové výzvy a následně navrhnout a realizovat jejich reformy. EK současně přislíbila vytvořit nový indikátor měřící podíl rychle rostoucích inovačních společností v ekonomice. S okamžitou platností začne monitorovat celkový vý-

voj na základě 25 ukazatelů srovnávacího přehledu výzkumu a inovací (příloha II sdělení).

Zřízení Evropského inovačního a technologického institutu (EIT) a jeho znalostních a inovačních společenství (KIC) je významným impulzem pro evropské inovace a technologie. Tento model je dosud v Evropě výjimečný nejen tím, že pokrývá celý inovační řetězec, ale představuje i novou formu řízení a financování. EIT připraví Strategickou inovační agendu za účelem rozšíření svých aktivit v souladu s Uníí inovací, se zaměřením na zakládání nových společenství, užší vztahy se soukromým sektorem a posílení úlohy v oblasti podnikání. Ještě letos by měla vzniknout nadace EIT, která přispěje k dlouhodobému řešení otázek financování.

Základními znaky inovačních partnerství je zjednodušení, nasměrování a lepší koordinace s cílem zefektivnit celý řetězec od výzkumu k inovacím a trhům. Odborníci zmapují existující nástroje a iniciativy, definují chybějící prvky a možné překryvy a následně zajistí co nejefektivnější využití existujících nástrojů, případně jejich zdokonalení či zrušení nefunkčních. Tato partnerství zkvalitní výzkum a vývoj, zkoordinují investice, urychlí tvorbu norem a zvýší poptávku.

Inovační partnerství musí splňovat dvě hlavní kritéria – reagovat na velkou společenskou výzvu a mít evropskou přidanou hodnotu. Pilotní inovační partnerství bude zahájeno v oblasti aktivního a zdravého stárnutí (detailní popis obsahuje příloha III sdělení). Po roce fungování EK vyhodnotí efektivnost tohoto nového přístupu a v kladném případě navrhne vytvoření nových, např. pro inteligentní města, hospodárné využívání vody, neenergetické suroviny, inteligentní mobilitu či udržitelné a produktivní zemědělství. Přesná a jasná kritéria pro výběr partnerství připraví EK ještě do konce tohoto roku.

Sdělení detailně popisuje nejen časový harmonogram dosažení všech stanovených kroků do roku 2020, ale definuje i odpovědnost všech relevantních hráčů – Evropské komise, Rady EU, Evropského parlamentu, členských států. A to jak národních vlád, tak i regionálních orgánů. O *Unii inovací* poprvé diskutovala Rada pro konkurenceschopnost v polovině října tohoto roku v Lucemburku. Schválit by ji měla Evropská rada na prosincovém summitu v Bruselu. Nově zřízenou webovou stránku o *Unii inovací* naleznete na <http://ec.europa.eu/research/innovation-union>. ■

ANNA VOSEČKOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

TOPIC OF THE MONTH

International Audit of Research, Development and Innovation

The project *International Audit of Research, Development and Innovations in the Czech Republic and Implementation of its Conclusions into Strategic Documents* provides an external and independent evaluation of the research, development and innovation system in the Czech Republic and its current results. Further conditions for personal and professional growth of, in particular, young researchers in different types of institutions involved in science and research is analysed along with the efficiency of post-graduate studies. The project also focuses on an analysis of relations between academic and industrial sectors and the status of intellectual property protection. Project results will be implemented into the updated Reform of the Research, Development and Innovation System in the Czech Republic and National Policy of Research, Development and Innovations in the Czech Republic between 2009 and 2015, for the purpose of enhancing the efficiency of public support. Such results will be also used for the completion of a comprehensive system of evaluation of research and development results to ensure the objective allocation of institutional support.

EVENT

V4 Academies Meeting: Research Institutions Meeting

A meeting of the Visegrad Group of Academies was held in Třešť on September 23–24 and was hosted by Academy of Sciences of the Czech Republic. The Visegrad Group of Academies was initiated in March 2000 by the Slovak Academy of Sciences which organized the first meeting of the representatives of the V4 Academies in Bratislava.

SCIENCE AND RESEARCH

Non multa, sed multum

This issue of *Academic bulletin* features the final part of an article by Professor Jaroslav Pánek of The Institute of History of ASCR. It focuses on results that scientists at ASCR achieved in the area of humanities in the last twenty years.

International Year of Biodiversity

In November 2009, the United Nations declared 2010 to be the International Year of Biodiversity. It has been a celebration of life on earth and of the value of biodiversity for our lives. The world has been invited to take action in 2010 to safeguard biodiversity, i. e., the variety of life on earth. Throughout the year countless initiatives were organized to disseminate information, promote the protection of biodiversity and encourage organizations, institutions, companies and individuals to take direct action to reduce the constant loss of biological diversity worldwide.

Open Access

The phrase open access refers to unrestricted online access to articles published in scholarly journals. Open Access comes in two forms – Gratis versus Libre: Gratis OA is no-cost online access, while Libre OA offers some additional usage rights. is similar to OA, but usually includes the right to *modify* the work, whereas in scholarly publishing it is customary to keep an article's content intact by associating it with a specific author. Open access can be offered in two ways: *Green OA* is provided by authors publishing in any journal and then self-archiving their post prints in their institutional repository or on some other OA website. *Green OA* journal publishers endorse immediate OA self-archiving by their authors. *Gold OA* is offered by authors publishing in an that provides immediate OA to all of its articles on the publisher's website.

FROM BRUSSELS

Innovation Union

The Innovation Union is a key initiative to achieve the goals of the *Europe 2020 Strategy* for a smart, sustainable and inclusive economy. It aims to improve conditions of and access to finance for research and innovation in Europe, to ensure that innovative ideas can be turned into products and services that create growth and jobs. It includes over thirty action points, such as groundbreaking proposals like European Innovation Partnerships to combine taking on major societal challenges with giving the EU first-mover advantage in the markets of the future, etc.

Ústav experimentální medicíny AV ČR, v. v. i.,

vypisuje konkurz na náměstka pro technologický transfer.

Zkušenosti z oboru biomedicíny a VŠ podmínkou.

CV zasílejte na adresu: ÚEM AV ČR, v. v. i., Vídeňská 1083, 142 20 Praha 4.

Bližší informace na tel.: 241 062 230.

NOVÉ KNIHY

CESTY S KARLEM HYNKEM MÁCHOU

Publikace dělí Máchovy četné cesty do několika oblastí a v jednotlivých heslech postupně pojednává o lokalitách – hradech, zámcích, městech, domech – jež básník navštívil. Tato místa v něm zanechala určitou vzpomínku (například v podobě kresby), kterou nám autor přibližuje, a vysvětluje, kdy a proč je Máchá navštívil. U hesel je uveden současný i historický název objektu či místa a také stručná charakteristika.

Padevět, J., edice Průvodce, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

MŮJ ŽIVOT

Lev Davidovič Trockij ve své autobiografii neaspiruje na objektivitu, neboť ta dle jeho slov není ve vztahu k vlatnímu životu možná. Popisuje, jak pilný a snaživý židovský žáček z ukrajinského venkova vyrůstá v bojovného a obdivovaného i nenáviděného revolucionáře, vrcholného politika, ale také přísného otce a trpitele osudu, proti němuž se všichni spiklí.

Trockij, L. D., edice Stíny, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

DŮKAZY JEJÍHO ŽIVOTA

Román o lásce, která se většinou objeví tehdy, kdy ji nejméně čekáme. Příběh z diplomatického prostředí se odehrává v Česku, Bruselu a Kosovu. Osudy hlavních hrdinů sledujeme na pozadí evropských snah o konstruování politicky korektního světa.

Hejkalová, M., Hejkal, Havlíčkův Brod 2010. Vydání 1.

ŽIVOT S VĚDOU 1939–2009

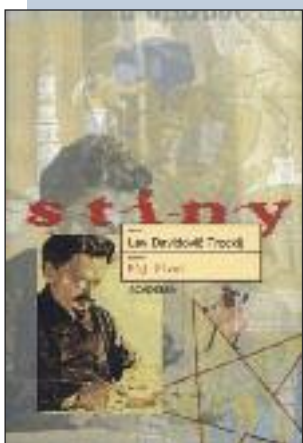
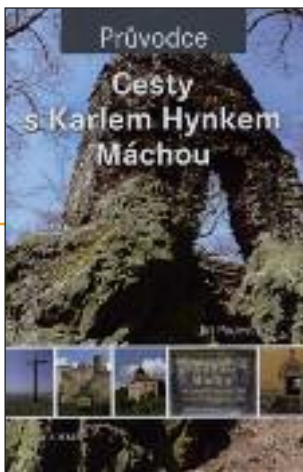
„Naučil jsem se jednu věc,“ říká v závěru svého pojednání Arnošt Reiser, „věda není obsažena jen ve vzorcích a rovnicích, ale potřebuje také být vyprávěna jako příběh. Pochopení přichází skrze jazyk a vhodné vyjádření myšlenek, které může posluchače dovést k jejich skutečnému pochopení, vyžaduje od učitele téměř básnický výkon.“

Reiser, A., Osobnosti české vědy, vydavatelství VŠCHT, Praha 2010. Vydání 1.

ATLAS PÍSKOVCOVÝCH SKALNÍCH MĚST ČESKÉ A SLOVENSKÉ REPUBLIKY Geologie a geomorfologie

Ve střední Evropě tvoří pískovce a slepence podklad těch nejčlenitějších a dosud nejzachovalejších přírodních oblastí. Kniha poskytuje úplný přehled geologických a geomorfologických jevů vázaných na pískovce a podává jejich vysvětlení, založené na nejnovějších vědeckých poznatcích.

Adamovič, J., Mikuláš R., Cílek, V., edice Atlas, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V ŘÍJNU 2010

- 1. Vaněk, M. – Byl to jenom rock'n'roll?
- 2. Med, J. – Literární život ve stínu Mnichova (1938–1939), s podporou AV ČR
- 3. Schmitt, J. C. – Konverze Hermanna Žida
- 4. Trockij, L. D. – Můj život
- 5. Strouhal, E., Vachala, B., Vymazalová, H. – Lékařství starých Egyptanů I.

Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Kovář, P. – Rozhovory se Živou, Živa
- 2. Justl, V. – Holaniana, Akropolis
- 3. Liessmann, K. P. – Hodnota člověka, VIZE 97 – Nadace Dagmar a Václava Havlových
- 4. Jak to vidí... Václav Cílek, Radioservis
- 5. Foucault, M. – Zrození kliniky, Pavel Mervart

Knihkupcův tip:

- Knížák, M., Vlček, T. (eds.) – Umění přelomu tisíciletí 909 (Umění přelomu tisíciletí ze sbírek Národní galerie v Praze 1990–2009), Národní galerie

ŠÁRKA HOLÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

SPOUPRÁCE V SRDCI EVROPY

Oslavou desátého výročí existence pražského informačního centra Německé akademické výměnné služby (DAAD), která sídlí v budově Goethe institutu, se 15. října 2010 stalo symposium *Perspektivy výzkumné a vědecké spolupráce v srdci Evropy*. V hlavní budově Akademie věd ČR na Národní třídě se jej zúčastnil mj. také nositel Nobelovy ceny za fyziologii a medicínu (1991) prof. Erwin Neher. DAAD (sdružení německých vysokých škol, které bylo založeno v roce 1925) se orientuje na podporu v oblasti akademické výměny a zastupuje německou kulturní a vzdělávací politiku v zahraničí. Společně s Akademii nabízejí již několik let *Program podpory společných výzkumných projektů*. Symposium, na němž na téma *Kmenové buňky, biomateriály a tkáňové inženýrství – dnes a zítra* přednášela také prof. Eva Syková, ředitelka Ústavu experimentální medicíny AV ČR, bylo úvodem k rozsáhlému cyklu vědeckých přednášek, prezentací na veletrzích a in-

formačních akcí o studiu a výzkumu v Německu. Jednotlivé akce se konají až do konce letošního roku. Konference zároveň zahájila cyklus přednášek *Otázky pro 21. století*, v jehož rámci v Česku vystoupí významní zahraniční vědci.

Isd

